

Год. VI.
 Год.

ДУБРОВНИК, 15. априла 1907.
 DUBROVNIK, 15. aprila

Бр. 7.
 Br.

SODERINI.

Il y a bien des années que je touchais ta plage,
 Ville dormante, spectre de liberté,
 Pour la première fois et de mortels ravages
 Avaient de mon esprit tari les facultés;
 Mon âme engourdie et ma santé débile
 S'en allait aux secousses de mon pouls fébrile
 Et ne demandait plus rien que le repos.

De ce pays — ci j' ai fait longtemps l' étude,
 Creusant les mystères de son passé;
 Ma santé se refit dans la solitude
 Qui me rajeunit dans mon âge avancé;
 Ici j' ai trouvé de l' âme la paix sublime,
 Et c' est en fouillant de l' histoire les abîmes
 Que je reconnus de ce monde le néant!

Venez ici vous tous, pauvres âmes, que le monde
 Blessa dans vos plus intimes sentiments,
 Engourdissez vos peines au bruit de l' onde,
 Qui sur les rocs déferle en mugissant.
 Qu' elle vous parle de l' antique Raguse hospitalière
 Qui, forte de ses murailles et de sa neutralité fière,
 Protégeait le malheur, accueillait l' exilé.

Quand' à vous, touristes ennuyeux et banales,
 Grouillez à loisir au bord de la mer,
 Mais n' explorez pas la ville au sort fatale;

Fuyez ces murs rigides, où la joie même est amère,
Où les rires se meurent comme par enchantement;
Gardez pour vous le luxe, la mode, les amusements,
Laissez-moi le sublime!

Laissez-moi seul ici, ces ruines m'appartiennent,
Bien qu'elles ne soient pas ma propriété;
Que les profanes orgueilleux n'en viennent
Jamais troubler la triste sainteté;
Que mes pas seuls résonnent sur les mornes escaliers
Qui mènent aux ruines jamais plus restaurées,
Grandissantes à mesure qu'elles s'écroulent.

Arrière! retirez-vous, voyageurs profanes,
Ne piétinez pas sur ces pierres sacrées,
Qui couvrent un sol où des grands hommes les mânes
Servent d'ombre aux noirs cyprès,
Oh! que je voudrais y mettre d'obstacle
A ce que le passé vous serve de spectacle
Et ses tragédies de divertissements!

Qu'est-ce que tout cela pour vous, profanes aux coeurs éteints?
Une couleur de robe, une nuance de chiffons
Est plus importante pour vos âmes de nains,
Qui ce pâment d'un bibelot, qui adorent un pompon,
Que les teintes du soir aux flancs des monts sacrés,
De sang, de violet et d'or vieux combinées
Qui semblent une aurore en deuil!

Du temps de la sanguinaire renaissance
Soderini courbé par d'immérités malheurs,
Abreuvé de fiel et chassé de Florence,
Vint ici pour cacher ses regrets et ses pleurs;
Homme faible, âme droite et honnête,
Il n'avait su résister aus tempêtes
De sa patrie ingrate qui l'exila.

Au bord de la mer il bâtit un château:
Le murmure des flots y endormit sa peine,
De son âme ce fut là le mortuaire caveau,

Où en rêvant au néant des grandeurs humaines
Il voyait son espoir se réduire en chimère,
Il regardait passer et barques et galères,
Mais aucune ne ramenait son gonfalon perdu.

Moi aussi, écoeuré des vanités mondaines,
Souvent dans ces ruines je me suis retiré,
Plein de ce dégoût du monde, qui mène
Au désir de la mort le poète irrité.
Je vois crouler peuples et trônes et noblesses,
Triomphante la cupidité, la paresse
Et déchoir, de nos jours, même la poésie!

Souvent devant mon âme passa une multitude
Dont chacun, pour sa part, aspirait au laurier:
Petits poètes d'amour, de fleurs, de solitude
Rimeurs par vanité, sans vocation innée;
Ils pinçaient de leur lyre les cordes débiles,
Étaient riches de mots et de phrases subtiles,
Mais en vraie grandeur ils n'étaient pas féconds.

Vous bardes et trouvères, dont la harpe sonore
Chanta la beauté et les actes des héros,
Revenez et faites encore une fois éclore
Les fleurs d'amour et résonner l'écho
Des triomphes, dont la gloire dès longtemps fût éteinte
Sans vos oeuvres pieuses, héroïques et saintes,
Vous, Giorgi, Pozza, Ragnina et Gundulié.

Je les appelle en vain, jamais ils ne reviennent
Ces grands, qui firent grand leur pays,
Je veux joindre au plus vite les lieux qui les retiennent,
Car dans ce monde-ci j'ai souffert trop d'ennui,
O Raguse, Dubrovnik, comme aujourd'hui on te nomme
C'est ton ami, ton poète, qui te prie qui te somme,
Donne-moi une tombe sous tes cyprès!

Donne-moi une tombe, Raguse! car c'est en vain que j'inonde
De l'ardeur du poète le coeur des humains
Comme en vain le soleil veut réchauffer des mondes

Qui sont morts dès longtemps et pour toujours éteints,
 Permets o mon Dieu qu' au déclin de ma vie
 Je te rende une âme pleine de pure poésie
 Et que du sommeil en rêvant je passe à la mort!

Rodenstein.

* * *

SODERINI.

Tomu je nekoliko godina — stigoh za prvi put do tvojijeh žala, grade koji spavaš, utvaro slobode, a smrtni trzaji obuzeli mi duševne moći. Ginulo mi slabo zdravlje, a duša, pri drhtanju grozničavog bila, malaksala. Ne zahtijevah do li mira. —

Ja dugo učah ovo mjesto, kopajući tajne njegove prošlosti. Moje se zdravlje oporavi u samoći, te se pomladih u stavnoj dobi. Ovdje nađoh uzvišenu duha mirnoću, a dubeći bezdna povjesti spoznah ništavilo ljudsko. —

Dodite ovamo vi svi, jadne duše, te vas svijet rani u najsvetijem osjećajima; uspavajte vaše boli pri šumu valâ, te se udaranjem lome o hridi. Nek vam priča more o starome gostoprinstvu Dubrovnika grada, koji moćan sa svojijeh zidina a ponosan radi svoje mirnoće prama svakome (neutralnosti), nevoljnika šticiaše, a izagnaniku davaše utočišta. —

Putnici, dosadni i prosti, vrvite, koliko vam je drago, sinjega mora uz obale, ali grad kobnog udesa ne ispitujte! Bježite od ledenijeh zidina, gdje je i radost grka, gdje smijeh iščezava, kao da ga piju zli dusi. Za sebe držite raskošje, modu i zabave, a meni ostavite samo što je uzvišeno. —

Ostavite me ovdje sama, ovo su moje ruševine, ako i ni jesu moje. Nek oholi prostaci ne dolaze nikad ometati žalosnu svetinju, nek samo moji koraci odjekuju na melanhoničnijem stepenicama, koje vode preko nikad više nepograđenih ruševina, te padajući postaju sve to veće. —

Natrag! Uzmičite prosti putnici, ne gazite sveto kamenje, koje pokriva tlo, gdje dusi velikana zaštićuju mrke čemprese. Oh ne bih htio da dopustim, a da vam prošlost bude komedija, a tragedije prošlosti budu zabava! —

Što je to sve za proste duše bez srea? Boja haljine, šara repa i ustrižaka za duše sićušne, koje se gizdaju sitnijem rešenjem, to za njih više valja no uz sveta brda večernje šarenilo, postalo i od krvi, i od ljubicâ, i od starog zlata, te je to kao u crnilu zora. —

U okrutno doba renesance, Soderini, pod nepravедnim igom zle sreće, napojen žući i prognan iz Firenze, pribjegne ovamo da sakrije svoje žalbe i svoje suze. On bijaše čovjek slab, ali poštena i pravedna srca, a ne znadijaše da se opre i da se ne dâ olujama nezahvalne otadžbine, te ga progna. —

Kraj mora podigne gradac. Romon valâ njegov jad uspava, ali kao iz rake svoje duše, gdje razmišljaše o ništavilu ljudskog veličanstva, vidaše da su mu klapnja uzdisaji. Mimo dvore će mu drijeva i galije, ali ni jedna mu ne dovožaše izgubljeni gonfalun. —

Ja sâm, ozlovoljen na svjetsku taštinu, povukoh se često u te razvaline, pun one dosade na svijet, koja potiče jasnoga pjesnika da samrt želi. Kako da ne, kad vidim da padaju narodi, prijestolja, plemstva, da pohlepa i lijenost pobjeđuje, pa da dan danas i to pjesništvo pada! —

Često pred moju dušu prođe svjetina, koja hlepljaše da zadobije lovora, mali pjesnici ljubavi, cvijeća, samoće stihotvorci tašti bez božijeg poziva; oni čupahu tanke žice, bijahu bogati u riječima, u sitnoj besjedi, ali tu ne bijaše ploda prave veličine. —

Vi bard i trobaduri, kojih zvučna harfa udaraše o krasoti i junačkim podvigama, vratite se, te učinite da se iznova rastvori ljubavno cvijeće i da odjeknu pobjede, od kojijeh bi se slava od davnine bila utrнула, da ne bijaše vašijeh pobožnijeh, junačkijeh i svetijeh djela Đordiću, Puciću, Ranjino, Gunduliću! —

Ja vas utaman zovem! Vi velikani, s kojijeh divna postade vaša otadžbina, nikad se ne ćete povratiti! Ja želim da Vas što prije stignem, jer preveć stradah u svome vijeku. Dubrovniče, tvoj te prijatelj moli, pokloni mi jednu raku ispod tvojijeh vitijeh čempresa!

Pokloni mi raku, Dubrovniče grade! Pjesničkijem plamom zaman obuzimljem srdašca ljudska, kô što utaman traži jarko sunce da zvijezde oživi, te ih odavna nestanulo i na vijeke. Daj Bože da ja u skončini pustim Ti dušu pjesništvom obuzetu, a u snu snijevajući prestavim se u vječnost!

Rodenstein.

BOG DUŽAN NE OSTAJE.*

* * (Hercegovačka). * *

Živko.

Sto godina je prošlo, a sad se spominje — i da se više ne povrati taj krvavi zeman, kad je kuga morila u zemlji Hercegovoj, a uz kugu zavio vratom goloj raji zulumečar serhatlija (krajšnik) Suljo.

Tako su zvali porugljivo Gračani, biva Gradačku raju, Hadžibegova momka, te je prama Sulju bio kao umiljato jagnje oholi gospodar grada Hutova.

A što ćeš bolan? Bolija (seljak) postao spahija (vlastelin), pa ti nema izora, a kamo li napolice, jer ti sve pritisnuo kao *dženabet* (duh pakljeni) o *kijametu* (sudnjemu danu). Hadžibeg je bio, to ti je istina, prama njemu svetac. Zabrusio bi ti Suljo preko Gradačkoga polja, a uza nj tri kera (pseta), kao tri kurjaka, te bi nahripili na golotinju i sirotinju.

— „Ue, ue, ue — dumo...“

Odvalio bi i ime popovo. Tako je Suljaga vapio i uckao pse, a imao je i dobru granajliju (pušku), take jer nije bilo u svoj Gabeli, baš do Šeher-Stôca. Tako bi se tamo on pohvalio, kad bi je zagrlio, kao da mu je dilber-Fatima. A što nije govorio?

Sve je govorio, a još grđe tu psilio (mučio) goloruku mučenicu raju.

Svak se bre pobojavao kuge, a ko se ne će bojati božjega biča? Ali Suljo kao da ne haje, no gigiće (pjeva) po polju kao od sevdaha (ljubavi):

Ču li Kato, materino zlato,
Jadan ti je pod jorganom (pokrivačem) Suljo,
Mila Kato, moja dilber-Fato...

* Zabilježio je priču „Sviječnice“ Lav Tolstoj, te je slična ovoj hercegovačkoj, što mi je pričao pokojni otac, koji je čuo u Grăcu (kod Hutova); zato je naša priča i napisana, da se vidi sličnost između ruske i narodne hercegovačke.

A te su noći prenijeli na vrljikama trojicu i ukopali ih šulakom (tajno) na Okladnice. Umrli su kao dobri kršćani. Dum Matuško im dao red i pričestio ih u štipalici, pa onda zavrli uz Božje ime i majke Bogorodice, parčice Gradačkoga puka.

Obršio je i Mato Butigan i Filip Vukasović u oči bijele subote. Filipa je jedinica Kata postavila na nosila, a Bog je eto sačuvao od kuge, jer joj je babo prvi iza Boga bio. Samo onaj zulumčar ne zna što je Bog ni muka na svijetu... Eto osvanulo Sveto Uskrsnuće, a nije veselo kao negda, jer s jedne božja, s druge vražja, ne mili *insanu* (čeljadetu) ni živjeti, a kamo li slaviti *šarena jaja*. Opet Bog pedepše, pa i pomiluje, ali je vražji čovjek gori od svake pogani i džinovske sile...

Taki je bio i Suljo!

Pop Matuško hoće da služi i da pjeva *aleluja*, da se narod pomoli Spasitelju, a da ga oslobodi od svake nadne i nenadne.

Udario tri puta oćepenku (dasku ili klepetalo), te je vi-sjela o hrastu, a to je obilježje, da će misa na pristup. Sulju ni na taj slavni dan *šejtan* (davo) ne da mira, nego namislio da će podoravati niže Okladnica ispod crkve, pa natjerao na taj opaki posao Ivana pokojnoga Mata Butigana, a Katu da po brazdama diže okrašnicu (travurina kao troskot). Pop je eto i povisio (preko uzvišenja), pa se narod moli ispred crkve pod hrastovima, jer je matica uzahna, pa malo svijeta može u crkvu.

Kad, dānu! Dalo se pogledati Andriji Bjeloperi dolje na Okladnice i vidi golemu svijetlost nad Ivanom, kao da je žarko sunce zasjalo. Na rucelju (rala) sve gore zlatne svijedeće, a Ivan s kopicom ispod pazuha krsti se i pjeva s anđelima, te su nad njim:

„Gospodin je uskrsnuo
Puku na veselje...“

Andeli mu odpjevaju:

„Aleluja, aleluja, aleluja!
Hvalite Gospodina svi narodi...“

Svak, ko je kršten i ufa u Spasitelja, to čuje i vidi slavno viđenje, a Suljo pobijesnio, te leti na paripu niz polje i uz polje.

Vas je krvav u obrazu, te su se od njega i kerovi prepali i stali zavijati kao o glavu — i bilo je tamo njemu o glavu, jer se božja bila prevršila.

— Misa dospjela i nestalo videnja, pa se narod krsti i Bogu ěudotvoreu zahvaljuje, jer je velik i milosrdan prama stvorenju: — Koga je stvorio, nije ga zaboravio.

U to Suljo ljosnuo s konja i kotrlja se po ledini.

Ivan ěe prama narodu:

— „Kuga!...“

Prekrsti se Andrija:

— „A jutros u *zahoru* (sili) kao nejanjak (mladi vō)!...“

I potegnuše ga kukama do ispod Okladnica i uvališe ga u jamu, da se svijet ne kuži.

Na to ěe dumo prama Kati i Ivanu, a da ěuje narod:

— „Bog dužan ne ostaje. Bog mu prostio!...“

I ovo je bio posljednji okuženjak u Grācu, te i dandanas na Granĉu Kamenu, kao obilježje vjeĉne pravde božje raste crna draĉa...

Moja bol.

Zvonimir Biniĉki — (Nikinci Srijem).

Oluja bjesni, krši, lomi plaĉe,

A kiša pljušti, mutna voda prska,

Oluja bjesni, a pjesma joj drska

Diže se, ori sve jaĉe i jaĉe...

Oluja bjesni... Gledam, gledam... Pusto...

Mlaz mutne vode o moj prozor bije,

A oko sneno vrele suze lije...

I gledam, gledam: malaksō sam, sustō.

Staraĉki kroĉim iznemogō s truda,

Bez svrhe, cilja, kud me noge vode,

I plaĉem, plaĉem, smijem se kō luda.

Na zemlju padam. Nadimlju se grudi,

A moje srce nešto grize, bode....

I ěekam, gledam, e li zora rudi. — — —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ КОМУНЕ.

(Из успомена старогa ђака).

(наставак)

И. Н. Потапенко.

VII.

Постанак унутрашњих партија и Кирђагина диктатура.

Кирђага нас је учио, да је комуна, — таква, као што је наша, — облик идеалне државе, у клици својој. А како у свакој држави мора бити партија, то су се оне убрзо и у нас образовале.

Нас је било четворица, дакле би следствено и у нашој комуни могло бити четири партије, и врло је лако могуће, да би се то тако и десило, при даљем развијању њеном. Али за први мах ми смо се поделили само на две партије.

Ја и Феђа у сваком смо случају представљали неку засебну јединицу. Тако је било и онда када смо се у животу управљали по буржоазним принципима, па је тако остало и сада, када смо усвојили комунистички начин живљења. Јагелонов опет, као што се то могло из досадањегa видети, није могао да се потпуно одрече експлоататорских инстинката, онако исто као и ми, него је имао понешто од одеа и понекад је покушавао да штити своја права. Он је на нас личио још и у томе, што је, као и ми, улагао новац за набавку комунских потреба. Напоследку, просто по својим назорима и у односу ка стварима, он се је приближавао нама двојици.

Ми о томе нисмо никада говорили, никада нисмо формално састављали партију, али смо некако осећали, да нам је преко потребно, да ујединимо нашу снагу, те да се можемо бранити од заједничког непријатеља. Кирђага нас је на сваком кораку гњавио. Брзина којом је делао чинила је, да му се никако није могло досадити. Ми се тек спремамо да ступимо у одбрану каквога својег права, а кад погледаш, а он то право

већ бацио под ноге. Носио је наше рубље; понекад је некога од нас оставио без огртача, па чак и без других, још много потребнијих принадлежности наше тоалете; за обедом је јео невероватном брзином, те је тако стизао да поједе по три пута више него ми сви. Напослетку је свој комунизам тако далеко терао, да је једампут дошао у не потпуно трезном стању и саопштио нам, како је из комунске касе попио целу рубљу.

Он је — нема сумње — представљао засебну, нашој потпуно непријатељску, партију. Много смо трпели, али ова попивена рубља пробуди у нас буржоазна осећања, а ми га нападнемо.

— Море, јеси ли чуо Кирђага, Бог свети зна, шта ти све не ћеш себи још допустити, — отпочнемо ми, сви у један мах. То већ прелази сваку границу! Ти треба да знаш, са каквом се то натегом набављају средства за живот! Рубљу, целу рубљу! Па то је скоро пет obroка, пет дана издржања четворице људи, целе наше комуне... и т. д.

Употребили смо сву нашу речитост, свако посебице и сви заједно, казали смо му такве истине, да их није било могуће оборити. И Кирђага нас је трпељиво слушао. Ни један мишић на његову лицу не уздрхта, он не учини ни један покрет, по коме би се видело, да хоће да обори наше доказе, тако да смо већ мислили, то ће бити први случај, да смо га дотерали до дуvara и да ће најзад признати, да није имао право.

Тако смо ми мислили. Али, кад су се све наше истине исцрпле, онда прихвати Кирђага:

— Све би то, браћо моја, било тако, кад не би било једне околности, која је вама непозната. И ви, наравно, нисте криви, кад ме тако безразложно корите, јер као што рекао, ви још не знате ту околност, која ме правда. Ствар је, браћо, у томе, што сам ја пролазио поред немачке пивнице, где сам некада имао прилике чешће пити, разуме се на туђ рачун, пошто својега рачуна нисам никада имао... Дакле, као што рекох, пролазио сам поред пивнице, па ми се страшно прохтело пити пива и појести једно два пара кобасица с резом. А то је изврсно јело, — части ми моје! Да је рђаво, верујте

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

не бих га ни јео, а ја сам појео не два, него четири пара. Новаца је било у џепу, али сам знао, да је то новац комунски. Боже сачувај, браћо, да помислите, да бих ја то могао, ма и за једну минуту заборавити. Али за то мој апетит није ни за једну јоту попустио. И гле, баш у тај мах, то јест кад сам се већ приближио пивници, сијне ми сјајна мисао, према којој ја гајим захвалност, јер ме је она, та мисао, нахранила кобасицама и напојила пивом. Ја ћу вам је одмах саопштити.

— То је занимљиво! — рече саркастички Феђа.

— Те још како! Одмах ћете видети. Ствар је у томе, што наша комуна већ ево два месеца како живи, а управо је толико, како ја отправљам дужност благајника, на коју сам — као што знате — дошао путем слободних избора. Свака јавна служба везана је са неким обавезама, трудом и одговорношћу, те је према томе и усвојено, да се људи, који имају такве опште обавезе, награђују нарочитом платом. Браћо! ја два месеца нисам добио никакве награде за вршене благајничке дужности, и ево добио сам је данас. Ето то вам је све. А сад одох да спавам, јер ми је тешка глава од пива, а кобасице су ми на стомак пале.

И, рекавши то, окрете се дувару и убрзо заспа. Сваки одговор на то био би излишан, а код свршенога чина није у опште ни имало смисла што одговарати. Али, од тога тренутка, наша је партија ојачала. Истина, она се држала пасивно: на њене очи благајник показиваше диктаторске наклоности, и отворено иђаше на то, да се дочепа неограничене власти, ослањајући се на софизме, на које се очевидно навикнуо у философском одсеку семинарије. Али унутрашња снага протеста снажно је држала нашу партију, и, да прилике нису омеле, могуће је да би се латила револуције.

Прилике су то спречиле, али пре но што би прешли на њих, треба споменути неке појаве комунскога живота, које ма да несумљиво беху лудорије, ипак играху своју улогу. Феђа је, на пример, имао навику да у постељи чита. Кад сви полегају и кад се већ угаси комунска лампа на столу, он метне чело главе столицу, запали парче стеаринске свеће, па се наслађава „Историјом руске државе“, која у оно доба бејаше његова забава.

У своје време, докле још у заједници бејасмо само нас двојица, ја сам од те његове навике patio, а он се опет од своје стране трудио, да ми за то учини извесне уступке; покушавао је да заспи без читања, али није могао.

— Не могу, па не могу, — говорио је готово кроз плач: — ето покушавао сам, па сам се васцелу ноћ превртао, ока нисам склопио.

Шта да радиш са рђавом навиком, која ти је већ у крв прешла! Стао сам се на њу навикавати, завлачио сам главу под јорган, обртао се дувару, и напослетку сам се навикнуо и научио да спавам и при светлости.

Сада пак, где нас је у једној соби спавало четворица, морало се о томе водити рачуна. Да је Јагелонову то било досадно, могло се само нагађати. Он се немирно превртао час на једну, час на другу страну, уздисао и хукао. Њега су болеле очи од светлости, али томе смо се ми тек доцније досетили. Он је по урођеној му деликатности ћутао.

Али Кирђага је одмах прве вечери енергично протествовао.

— Хајде море, гаси ту свећу! Ја при светлости не могу заспати за живу главу!

— А ја опет не могу да заспим без књиге, — одговори Феђа.

— Сад како знаш! Тек је ред да се спава без свеће, сав свет тако ради...

Признајући у души, да човек има право, Феђа попусти и угули свећу. Али за то целу ту ноћ није тренуо. Неколико је ноћи за тим покушавао да заспи без књиге, али узалуд. Тада смисли причекати докле сви не заспе, па онда да упали свећу и чита. Ја и Јагелонов смо збиља и заспали дубоким сном, нити би то опазили, да се није нешто десило.

Кирђага мора бити да се пробудио иза сна од светлости. Подигне се, па како је Феђа у тај мах био загњурио главу у „Историју руске државе“, он ти полагао устане с кревета, прикраде се и угули свећу. Не могући да се разабере шта се то десило, Феђа викне и укреше мишицу, а Кирђага и њу угаси; Феђа скочи са постеље, настане доста жива вика. Главно су се грдили, чуле су се речи „свињарија“, „насиље“, па чак и „подлост“. Нас се двојица, Јагелонов и ја, пробудимо,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

свећа је горела, али не за дуго. Кирђага изговори кратку сентенцију о правима и дужностима чланова комуне и о општем добру, Феђа попусти и ми опет заспимо. Он је био принесен на жртву „општем добру“.

Са Јагелоновом опет дешаваху се ноћу непријатне ствари. Скакао је у сну са постеље и почињао јасно говорити; понекад је просто викао, као да га неко дави, а неки пут је чак и плакао. То је долазило од слабости и од растројених нерава. Сви смо се будили, само што смо нас двојица, ја и Феђа, то трпељиво сносили, али Кирђага, он се љутио и негововао.

— Каква је то нежност, молим ја вас, — говорио је, мрзовољним гласом човека, кога у невреме разбуди: — уснио какву будалаштину, па се дере, као да га је нешто снашло! ... Безочност! ...

Јагелонову и самом не беше право и силом је ћутао. Налазио је да је много крив, а услед тога је још више patio.

Али ни Кирђага није остајао дужан. И он је имао опет своје навике, које су нам на сваком кораку досађивале. Пушио је некакву крцу, пушио је преко сваке мере, и облаци густога дима непрестано су се гонили под ниским плафоном нашега стана. На прозорима не бејаше ни једнога окна које би се отварало, и ми смо морали отварати врата, да дођемо до чиста ваздуха. Ја и Феђа бејасмо доброга здравља, те смо могли много којешта лако поднети, али Јагелонову је дим досађивао, дражећи га на кашаљ, зато замоли Кирђагу:

— Зар не би ти могао пушити у ходнику? То није хигијенски ...

На то му Кирђага одговори својим сентенцијама:

— Хигијену су измислили људи богати, у којих има много соба. Пушење буди нервни систем, оштри ум и чини да може снажније да ради у корист човечанства. Напослетку, брате мој, твоја нежна природа није нигда пристала, и ти треба да се свакојако челичиш, те да будеш снажан и издржљив. Иначе ти мораш у борби за опстанак пропасти. Треба бити Шпартанац, до врага ...

— Али где ти нађе, да су Шпартанци пушили? — питао га је Феђа.

— Ако нису пушили, онда је то било глупо од њих. У осталом они и нису ништа велико створили.

Али много је више Јагелонову досађивала за чудо велика нечистоћа Кирђагина. Окрајке својих цигарета бацао је где је стигао, и њих је било по свима кутовима стана. Понекад их је оњечио, као каквога штетног инсекта, у шољици из које се чај пије, а дешавало се, да их је просто потапао у тањир, из којег тек што је појео чорбу.

Осим тога имао је још и ту гадну навику, да је пљувало по патосу, па пљувачку чизмама трљао. Јагелонов је, кад год би то видео, увек бледио, мутно би му било пред очима, и на врат на нос би побегао из собе.

— Види, молим те, каква је то нежност, презриво би тада говорио Кирђага. — Ето шта значи добити будаласто ђифтинско васпитање! Све то, брајко, долази отуда, што тебе нису у детињству деветали и што те отац — инспектор није жилом лемао!... Да, драги моји, много ви треба да сами себе обделавате, док се очеличите...

— Море остави се, па то је прост мудрарлук! — одговорисмо му.

Али сад се тек Кирђага показује просто ненадмашан. Као природњак, који се бави природним наукама, стаде он доказивати, са гледишта физиологије, да човек треба, баш с погледом на чистоту, сваки час да пљује, не базирајући се ни на шта.

— Све су те обзире, браћо, изумели беспослени људи, да би прекинули време. Физиологија не зна ни за какву пристојност, она зна само за нормалне функције организма, које треба да се врше без икаквих сметња и непрекидно.

И тако је Кирђага, ослањајући се, с једне стране на политичку економију; с друге — на физиологију; с треће — на ту околност, што су га много тукли; а у опште, на несавладљиву дрскост, којом га је Бог обдарио, отворено тежио диктатури.

GIOSUÈ CARDUCCI kao pjesnik.

(nastavak)

Prof. W. bar. Ljubibratić.

Cijela je djelatnost Carducci-ja kao pjesnika prožeta dvojakom svrhom: uskrisenjem stare klasične kulture i nastojanjem oko oslobođenja i ujedinjenja raskomadane domovine. Ova se dvojaka svrha provlači kao neprikinuta nít od prvoga do zadnjega stiha; nalazimo ga toliko u mladenačkim pjesmama *Juvenalia* (1850-60), koliko u *Odi barbare*, te nam predstavljaju vrhunac savršenstva Carducci-jeva pjesničkog rada.

Osamnaesti vijek ostavi kao baštinu devetnaestome lijep broj valjanih pisaca, koji podadoše talijanskom narodu cio niz besmrtnih umotvorina. K tomu talijanska poezija poprimi nov oblik, te jednako bijaše udaljen od nadutosti Marini-jeve škole i ispraznosti Arkadije. U tom pogledu stekoše osobitih zasluga G. Parini, koji htjede da poezija bude služiti poboljšanju i oplemenjivanju narodnog morala, i V. Alfieri, te učini od pozornice školu građanskih vrlina. Ova dvojica, naj znamenitiji pjesnici zadnjih godina osamnaestog stoljeća, djelovahu na U. Foscola, dočim na V. Monti-ja, savremenika Foscolova, uplvisahu političke prilike u Italiji, a naj više čar Napoleonova imena.

Međutim već prvih decenija XIX: stoljeća započe u Italiji ona književna borba između klasicista i romanticista, koja već prije bijaše buknila u Njemačkoj. Prama raznim prilikama zemlje ova, na prvi pogled tako bezazlena borba, poprimi i različiti karakter. U Francuskoj, na primjer, gdje narod, i ako ne u slobodi, a to dajbudi bijaše u političkoj zajednici, romantici idahu za tim, da poeziju oslobode onih formalnosti, te sprječavahu slobodan polet misli, a romantici u Njemačkoj nastojahu da stvore književnu zajednicu između uspomena i tradicija srednovječne i moderne literature. Po tome bijahu oni također i pristaše one političke struje, te živo nastojaše da uskrisi staro njemačko carstvo. I ovako ova borba bijaše u Francuskoj samo književne, a u Njemačkoj i književne i poli-

tičke naravi. U Italiji poprimi isti karakter kao i u Njemačkoj. U isto doba kada su *carbonari* u svojim potajnim društvima raspravljali o sredstvima, te bi se morala upotrijebiti, da se domovini pomogne do slobode i ujedinjenja, gotovo svi pisci isticahu svoje nezadovoljstvo s opstojećim prilikama, željkovahu novo doba, koje bi ipak bilo u neposrednoj svezi sa starom slavnom prošlosti. Ali jedina slavna prošlost Italije, te se je mogla uskrisiti, bijaše doba slobodnih općina, kada slobodni gradovi sklapahu po volji saveze i ugovore s njemačkim carevina, a oboružani se narod branjaše od nasilja feudalne aristokracije. Ove još mutne vizije o novoj eri približavahu pristaje romantične struje liberalcima, a emancipacija literature pretpostavljaje emancipaciju i oslobođenje od tudinskog gospodstva. To brzo uvidi i Austrija, stoga još prije nego će baciti u tamnicu Pellika, Maroncelli-ja, Confalonieri-ja, a prisiliti na svojevoljno prognanstvo Scavini-ja, Borsieri-ja, Berchet-a i Porra, bijaše ukinula list *Conciliatore* glavno glasilo romantičara u Italiji.

Nepravедno bi bilo, kad bi se iz ovoga htjelo zaključiti, da su svi klasicisti bili zadovoljni s vladajućim prilikama u Italiji, da su svi bili za to, da se očuva isto stanje. To nam naj bolje dokazuje Foscolo, koji, zanešeni obožavalač klasične knjige, bijaše opjevao *Grazie*, a u svojim političkim nazorima zastupaše naj liberalnija načela, tako da je morao bježati iz Italije, da spasi svoj nevoljni život. — Uz Foscola borio se za stare olimpijske bogove Monti, koji ispjeva poznati *sermone La Mitologia e la Poesia*, da dokaže, kako ne može biti prave poezije, od časa kada su bogovi s Olimpa protjerani, kada *Grazie*, koje su svojim posmjehom resile sve vidljive stvari, moradoše ustupiti mjesto grdnim vješticama i utvarama. Ali zaludu bijahu stihovi Monti-ja, zaludu oni Foscola: romantizam prevlada nad klasicizmom, koji nade svojeg naj idealnijega predstavnika u A. Manzoni-ja. Osobitim zadovoljstvom zakopaše romantici stara mitologijska božanstva, tvrdeći u ime slobode duha i istine, da se mora jednom za uvijek prekinuti s tradicionalnim lažima, da svagdje, dakle i u poeziji, mora da vlada istina:

Fine ai sogni e alle fole, e regni il vero.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ali ova pobjeda romanticeizma bijaše kratka vijeka. Romantici osiromašiše poeziju, pokvariše jezik, uništiše svaki ukus i odgojiše tako naraštaj bez poleta, bez zanosa. Zdrav razum, toliko proslavljen u nji ovim pjesmama, bijaše već postao smiješan; jednostavnost, o kojoj toliko pripovijedahu, bijaše spala do retorične igre a religijozno čuvstvo, tako uzvišeno, tako istinito, tako živo u himnima A. Manzoniya, zadovoljavaše se prostim frazama, bez sadržaja, bez značaja. Manzoni-jeva teorija o talijanskom jeziku, veoma udobna, osobito za one, koji ne hotijahu da uče svoj materinski jezik, nesretno djelovaše na daljni razvitak jezika, koji, mjesto da napreduje, potpuno nazadovaše.

U takovim se prilikama stvori nova *Arkadija*. Veliki broj pjesnika bez osobite kulture, spavahu na svojim lovorima, te bijahu stekli s malo truda, i još manje znoja. Oko njih se bijaše postavila cijela straža budnih kritičara, spremni da na svaki čas podignu svoj glas protiv onoga, te bi bio na koji način pokušao da poremeti sveti mir onog novog Parnasa.

Ali u taj čas dode Carducci, u čijoj ruci novim žarom zaslja zublja klasicizma, te bijaše pala iz Foscolovih ruku. Carducci donese smetnju među pjesnike i njihove kritičare, poruši njihov duboki mir, te ne brinući se za njihovu viku smjelo se vine do nebesa, do onih idealnih oblasti prave poezije. Olimpijska božanstva, koja u ime istine i slobode bijahu pokopana, još ne bijahu umrla. I ako ih teška grobna ploča zatvaraše u utrobi zemlje, ipak još bijaše života u njima, s čega se i tresao kamen te ih pokrivaše. Trebalo je malo pomoći, i ona bi bila zbacila sa svoga groba pokriv, da još svježija, još ljepša oživi svojom nazočnosti

I laghi i fiumi,
Le foreste, le valli, i prati, i monti,
E le viti e le spiche e i fiori e l'erbe
E le rugiade, e tutte alfin le cose,

koje otkad bijahu pokopani bogovi vapijahu osvetu. — I tu im pomoć pruži Carducci. On uskrisi dobar ukus u poeziji; obnovi kult stare klasične knjige; oživi ljubav za život, koji i ako pun nevolja i patnja, ima ipak i svoje ugodnosti; postigne, da su savremenici mogli shvaćati, a po tom i uživati uzviše-

nost Pindara i Horaca. I kad je sve to izveo, zavikne, da se orilo od jednoga na drugi kraj Italije: Febo Apolon nije umro:

Te da le valli tessale
 Te da l' egea marina
 Vedeo de' vati ellenici
 La fantasia divina,
 Giovine iddio bellissimo
 Pe' i cieli ermi sorgente:
 Ignei tu avevi alipedi
 Carro di fiamma ardente;
 E intorno ti danzavano
 Ne la serena spera
 Le ventiquattro vergini
 Fosca e vermiglia schiera.
 Nè vivi tu? nè giunseti
 Del vecchio Omero il verso?
 E Proclo invan chiamavati
 Amor de l' universo?
 Il vero inesorabile
 Di fredda ombra covrío
 Te larva d' altri secoli,
 Nume de' Greci e mio.....
 Ahi! da le terre ausonie
 Tutte fuggir li dei:
 In vasta solitudine,
 O Musa mia, tu sei.....
 E pèra il grave secolo
 Che vita mi spegnea,
 Che agghiaccia il canto ellenico
 Ne l' anima febea!

Carducci nade odmah pristaša i sljedbenika; bilo ih je s početka samo malo, jer se trebalo boriti protiv već ukorjenjenih nazora, protiv presuda, te nije bilo moguće jednim udarcem uništiti. Ali pjesnik je bio osvjedočen, da će prije ili poslije pobijediti, da će klasična Muza opet zavladati svijetom, i zato, obraćajući se naj glavnijem predstavniku Augustova doba, pjeva:

Flacco, il tuo bello Apolline
 Fuggi dal suol latino
 Cedendo innanzi a Tentate
 Ed a l' informe Odino.
 La musa a noi da gelide
 Alpi tedesche or suona,
 Turba un vil gregge i nitidi
 Lavacri d' Elicona:
 Noi pochi e puri — il secolo
 Sieci, se vuol, nemico —
 Libiamo a Febo Apolline
 E al santo carme antico.

Sve što je na ovom svijetu mora propasti: sva božanstvena bića moraju poginuti, ali ne one nježne kreacije helenskoga

www.0nl1b.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

duha, koje prebivaju na vrh brdâ, koje borave usred šuma ili u kristalnim polačama rijeka i mora. Pa i ako ih nova vjera može zasjeniti, može potamniti, može okameniti njihovu голу krasotu, uvijek će ipak živjeti u pjesmama; uvijek će se odazvati, bilo da ih iz njihova zakloništa pozove na ovaj svijet nežno lice zaljubljene djevice, ili žarko srce pjesnika:

Muoiono gli altri dei: di Grecia i numi
Non sanno occaso; ei dormon ne' materni
Tronchi e ne' fiori, sopra i monti i fiumi
I mari eterni.

A Cristo in faccia irrigidi ne i marmi
Il puro fior di lor bellezze ignude:
Ne i carmi, o Lina, spira sol ne i carmi
Lor gioventude;

E, se gli evòca d'una bella il viso
Innamorato o d'un poeta il coro,
Da la santa natura ei con un riso
Lampeggian fuore.

Prava poezija može biti samo ona, koja je nadahnuta klasičnim duhom, i zato je potreba, da se Italija povrati na stara vrela pjesništva, i tek tada će dati svijetu djela, dostojna da se postave uz Pindarova i Horacijeva. Tu ideju svoju opetuje Carducci često puta, pokazujući svojim učenicima, kako će doći do prave veličine pjesničke:

A piè de i monti e de le querce a l'ombra
co' fiumi, o Italia, è de' tuoi carmi il fonte.

Carducci-jevi pokušaji ne ostadoše bez uspjeha, njegovu živo nastojanje oko uskrisenja stare klasičnosti bude ovjenčano pobjedom. On prodre svojim bistrim pogledom u staru pogansku klasičnu kulturu, i nade zublju života, objavljenje budućnosti. I stoga je mogao o sebi reći, da je stekao za svoju domovinu neumrlih zasluga, time što je obnovio kult stare poganske klasične knjige:

E tu, pia madre di giovenchi invitti
a franger glebe a reintegrar maggesi
e d'annitrenti in guerra aspri polledri
Italia madre,

madre di biade e viti e leggi eterne
ed inclite arti a raddolcir la vita
salve! a te i canti de l'antica lode
io rinnovello.

Plaudono i monti al carne e i boschi e l'acque
de l'Umbria verde: in faccia a noi fumando
ed anelando nuove industrie in corsa
fischia il vapore.

* * *

Prošlost ne imaše za Carducci-ja nikakovih tajna; a u prošlosti nalazijaše on jedino i isključivo klasičnu ljepotu:

Sol nel passato è il bello, sol ne la morte è il vero.

Praćen svojom Muzom penjao se Carducci na brdo vije-kova, i došavši mu na vrhunac zaustavi se, da sa te stoljetne visine promotri svu prošlost. Tu je vidio Sigfrida i plavokosog Ahila, gdje pjevajući lutaju žalom šumećeg mora. Do njih bi-jaše Ofelija i Ifijanaksa, te cvijećem posipahu glave junaka. Pod zelenim hrastom sjedahu Roland i Hektor. Ljepotica Alda grli junaka Rolanda, a nesretna Andromaha privija na grudi svojega sina. Stari Lear pripovijeda Edipu svoje nevolje, a ovaj još uvijek očima traži sfinksu. Pobožna Kordelija pozivlje nevoljnu Antigonu, da se zajednički pomole za mir svojih otaca. Jelena i Isotta zagrljene šetaju, motreći zapadno rume-nilo sunca. Kao da još uvijek misli na svoj bijeg iz Sparte, motri Jelena more, dok Isotta, umorena, prigiba glavu na si-jedu bradu kralja Marka. Macbeth i Klitemnestra peru svoje krvave ruke, ali morski valovi, kao da se zgražaju na nevinu prolivenu krv, muklo se lome_o bregove:

Ivi poggiati a l'aste Sigfrido ed Achille alti e biondi
erran cantando lungo il risonante mare:
dà fiori a quello Ofelia sfuggita al pallido amante,
dal sacrificio a questo Ifianassa viene
sotto una verde quercia Rolando con Ettore parla,
sfolgora Durendala d'oro e di gemme al sole:
mentre al florido petto richiamasi Andromache il figlio,
Alda la bella, immota, guarda il feroce sire.
Conta re Lear chiomato a Edippo errante sue pene,
con gli occhi incerti Edippo cerca la sfigne ancora:
la pia Cordelia chiama. - Deh, candida Antigone vieni!
vieni, o greca sorella! Cantiam la pace a i padri. —
Elena e Isotta vanno pensose per l'ombra de i mirti,
il vermiglio tramonto ride a le chiome d'oro:
E Una guarda l'onde, re Marco ad Isotta le braccia
apre, ed il biondo capo su la gran barba cade.
Con la regina scota su 'l lido nel lume di luna
sta Clitemnestra: tuffan le bianche braccia in mare,
e il mar rifugge gonfio di sangue fervido: il pianto
de le misere echeggia per lo scoglioso lido.

Sa visine ovoga brda motrijaše pjesnik zanešen „l'isola de le belle, l'isola de gli eroi, l'isola de' poeti“, jedna se vizija redala za drugom, napajajući njegovu pjesničku dušu osobitim zanosom, kad mu žilama strujaše sav žar helenskog života.

Sa elizijskih se poljana Carducci povrati na realni svijet, te preleti kroz cijelu povjesnicu naroda svoga. S Dantom proputova kroz boravišta preminulih, side u bezdan pakleni, vine se do empireja svagdje slušajući bolno jadikovanje gibelinskog bjegunca, koji proklinjaše svoje sugradane jer

nati solo al fratricidio

koji je čeznuo za danom, kada će obnovljena Italija biti

Una d' armi, di leggi e di favella.

Čitajući Petrarke, činjaše se pjesniku, da se nalazi na obali tihe Sorge. Uzrujanost njegove se duše utišavala, motreći plemenitu ljubav Franja i Laure. Njegovo je uciviljeno srce nalazilo utjehe u žarkom domovinskom čuvstvu Petrarke, čije pjesme kao da buntovnički ponavljahu: *Italia e Roma*. — Arijostove divne kreacije razveseljivahu njegovo srce. Oni stihovi puni humora, puni ljute ironije mogahu, pa bilo i samo za čas, da razvedre Carducci-jevo mrko čelo. Sretnim smatraše pjesnika *bijesnoga Rolanda*, jer nagrada za njegov rad

era una bocca bella,
che del fronte febeo lenia l' ardore
Co' baci, e quel fulgea come una stella. —

S Alfijerijem lutaše uz zapuštene obale rijeke Arno, s njime se sakrivaše u crkvi *Santa-Croce*, gdje pod onim ogromnim svodovima počivahu vječni san prvaci talijanske knjige, naj glavniji zastupnici njene slave. I motreći te tihe grobove, činilo mu se, kao da se crkvom ori strašna kletva tih pokojnika, koji u ime poginulih staraca, umorenih mladića, ožalošćenih matera zahtijevahu od svojih nasljednika, da se druže, da zajednički navale na neprijatelja, da ga unište, e da Italija bude njihov grob.

Pe 'l sangue de gli eroi, pe' franti petti
De' vegliardi, pe 'l duol che si disserra
Da le piaghe di madri e pargoletti,
Guerra a' tedeschi, immensa guerra eterna,
Tanto che niun rivegga i patrii tetti
E tomba a tutti sia l' itala terra. —

Parinija moljaše, da mu okrijepi dušu i srce, da mu udahne njegovu srđžbu, njegov prezir za sve, što je podlo:

Sol vuo' di te la schiava anima, e il retto,
Non domabile ingegno, e l' ira e il forte
Spregio pe' vivi, e la parola franca. —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ističući Metastasijeve zasluge za razvitak talijanskog *melodrama*, toliko obzirom na jezik, koliko obzirom na sadržaj; iznoseći veliku znamenitost njegove reforme, uslijed koje pokuša, da sa pozornice odaleči svaku prostotu, eda tako kazalište bude škola građanskih vrlina, govoraše, da, dok u čovječjem sreću bude još samo tinjalo poštovanje kreposti, njegov će Katon, njegov Regul nalaziti povlađivanja.

No, non morranno, in fin che tempra umana
Non sia dal vizio o da te barbarie doma,
Il tuo nobile Cato e la sovrana
Virtù del prigionier consol di Roma. —

I kao što Goldoni ne bijaše sretan, da za života nađe zaslužen priznanje, kao što Monti umre skoro zapušten i zaboravljen od nedostojnog vijeka, tako ne će ni Niccolini od svog naraštaja biti onako štovan, kako zbilja zaslužuje, ali će za to potomci, dostojniji i zahvalniji, između buke ubojitog oružja spominjati s Dantovim i Alfijerijevim još i njegovo ime:

O beati i nipoti! in mezzo a l'armi
Te di giorni miglior ben degno vate
Con Dante e con Vittorio invocheranno.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

NAD GROBOM FRANČESKA PETRARKE.*

* * * Giosuè Carducci * * *

Preveo Špiro J. Gerun.

III.

Kao latinski pisac Petrarca je vodio otvorenu borbu sa srednjim vijekom; on, pravi otac renesanse, i to ne samo zbog toga, jer je širio želju za ispitivanjem starih pisaca po svim gradovima Italije, Franceske, Germanije, Španije i Engleske, ne samo zbog toga jer je izvukao Omira iz Jelade, pa ga predao Zapadu, nego još više stoga, što je latinski jezik od erkvenog učinio svjetskim. Govoreći u Ciceronovu jeziku sa narodima iz svih krajeva i kroz sve krajeve Evrope, koja se divila ovoj klasičnoj novosti stila, sijući svoje poslanice, rasprave i pjesme spoji zapadne narode, koje je prije teologija okovala bila, novim vezom, vezom filozofskim i literarnim; stvori — kako reče jedan Francez — u Evropi, još uvijek podložnoj moći erkvenoj i feudalnoj, novu moć, izvan erkve i države, moć svu moralnu i modernu, biva: republiku znanosti.

Ni za starinu ne tražase on retoriku ni nauku, nego, kao živ čovjek, zaiska život. U istoriji naroda rimskog ne gleda on više, kao Dante i skolastici, niz predodređenja Promisli i mističnog zasjenjivanja o nekom budućem gradu božjem... Bijaše to zaista velik skok: on htjede da otrgne od tradicionalnih predrasuda istorijsku istinu, kojoj je vrijednost vidljivo shvatio, jer osjećaše već unaprijed kritično doba, ali ga ipak savlada divljenje i ljubav. Pjesnik, koga je privlačio neki plemeniti instinkt usavršivanja prama idealu, klanjaše se u rimskim licima tolikim primjerima ljudskih priroda obdarenih božanskom moći; u rimskoj istoriji štovaše preveliki odsjev ljudske obrazovanosti, a kod pisaca divljaše se još čišćem i dostojnijem izrazu te čovječnosti i obrazovanosti; on htjede da živi njihovim životom i da piše njima kao svojim suvremenicima. Po-

vraćajući se iz takova života na tadašnji život i ispoređujući onaj sjaj starih forama sa socijalnim i literarnim stanjem svoga doba, udaraše grdnjom i psovkom na srednji vijek i one svoje vršnjake, koji ga branjahu: „izgledaju kao da su živi — govoraše za njih — i dišu, ali su već smrdljive lješine“; — on ostavljаше svoj ideal za budućnost. A to je baš ono, što mu još više podiže čast; on se ne utjecaše prošlosti, da se može tamo slobodno kretati, nego da bi mogao odatle uzeti što lakši i sigurniji let novome doba. Njegova su djela puna slutnja, on ima vjere i pouzdanja u renesansu, on predviđa bolje dane što će nastati, i u kojima će Italija svuda triumfovati, stare kreposti opet će procvjetati a nauka, umjetnost i retorika s njima ponovo zaokupiti rostre, for i senat; sjajna poezija, blagodatni moral utješiće nadčovječnom svjetlošću te srećne ljude. U tim danima on bi htio da živi, pa se stoga i okreće svojoj Africi i pjeva:

„Tum, juvenesce, precor, cum jam lux alma počis
Commodiorque bonis cum primum adfulserit aetas.“

Petrarka mora da je ozbiljno i duboko proniknuo u taj svoj ideal, kad ga je mogao onako uspješno primijeniti na svoj vijek i uspeti se dotle, da ga štuju kao auktora renesanse, koju je prorekao. Dolazi nam u pamet ona priča o Orfeju, kad gledamo ne toliko kraljeve napuljske i franceske, gdje stoje pred njim začuđeni i zadivljeni, i careve i erkvene dostojanstvenike, gdje mu se udvaraju, koliko — što je još više — izdajice, smutljivce i krvoločne gospodare Italije, gdje se pripitomljuju oko njega, kad gledamo groznog Bernabò Visconti, gdje ga zove da mu bude kršten kum sinčiću, a Galeazzo, poznat radi „časnog posta“, gdje ga miluje. Ali se još više divimo onom lakom i veselom preokretu talijanskog naroda vjeri nauke i štovanju razuma, kad čitamo o onim slijepim učiteljima, koji, naslonjeni na ramena svoje djece, obigravaju za ovjenčanim pjesnikom sve poluostrvo s jedne strane na drugu, ili o umjetnicima, koji kite svoje sobe purpurom i zlatom, da njega dočekaju. A kada čitamo, kako ga prati do Campidoglia omladina iz naj ponosnijih baronskih kuća, odjevena u crveno odijelo, i kako se razni Savele, Conte, Annibald, s nažuljenim rukama radi neprestanog bacanja šestoperca u gradanskim ra-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

tovima, ponose što mogu da prosperu pred njega vijence cvijeća, kako se Colone i Orsini nalaze zajedno i složni samo jednog jedinog dana i to baš onog kad stavljaju lovorove vijence na glavu ovog zaslužnog sina fjorentinskog bilježnika, a narod ga pozdravlja kličući: „Živio pjesnik! Živjelo Campidoglio!“ a pjesnik odvrća: „Živio narod talijanski i Bog ga održao u slobodi!...“ Kad čitamo sve to, tada nam se čini, da zraka stare slave osvjetljuje ove ruševine Rima, koji se opet podiže slaveći veliko ime renesanse; tada nam se čini, da je Italija zaista dostojna jednoga Frančeska Petrarke.

Ali u idealu, koji je obuhvatao misao i ljubav prama renesansi, isticala se u pameti i sreću Petrarkinu iznad svega: misao i ljubav prama Italiji. Rođen kao izgnanik, još djetetom prenošen iz mjesta u mjesto, do iza Alapa, živeći dulje vremena od stranaka i magistrature, svu onu živu pažnju, koju ostali Talijanci posvećivahu svojoj općini ili simvolu svoje stranke, on posveti samo imenu Italije. Iz knjiga Virgila, Cicerona i Livija on stade da ljubi Italiju, Italiju veliku, pobjedonosnu, jedinu; ali kao što renesansa nije starina i ako je u njoj novina pomiješana sa starinom, tako ni Italija Petrarkina nije Italija rimska, i ako ima u sebi mnogo njenoga. Živeći u doba gospodarâ, on im shvati namjeru i svrhu, koja se sastojala u diktaturi protiv stranaka, gvelfske i gibelinske, diktaturi, koja će obezbijediti narodima mir, slogu i konac građanskih ratova. Ali taka namjera ne prelažase nikada preko bedema jednog grada, granice imanja gospodareva. Petrarka je sada raširi, pa, kao što je Dante navještavao rat čak i tirana protiv Gvelfa, da se obnovi veličina Imperije, tako on navještavaše mir među gospodarima, da se ukloni svako rješavanje oružja i tudinskog gospodstva, da se u svojim prirodnim granicama povrati u svoju moć latinska narodnost, kojoj je glava Rim. Riječ Foscolova: „da se podigne Italija, red je prije uništiti sekte“, glasovi 1847. godine za sjedinjenje talijanskih knezova, primirje i promjena stranaka u „Narodnom Društvu“ pred 1859. godinu, — sve to bijahu glasovi, izreke i politika Petrarkina u četrnaestom vijeku. Kad ono Knez Metternich reče, da Italija nije drugo nego geografski izraz, on ne bješe tačno shvatio stvar. Italija bijaše literarni izraz, poetski prije-

vod. Onaj zaborav i osuda zemaljskih stranaka, gvelfske i gibelinske, ona sloga, koju pripovijedahu hiljade i hiljade mu- nićipija, sve to bijaše zaista plemenita poezija, koja se začimlje u ljubavnoj pjesmi. Ne znam, je li istinito ono, što priča jedan Francez, da je, biva, austrijska uprava katkad zabranjivala pjevanje pjesme Italiji, ali ako je ona to zaista radila, jamačno je imala razloga, i ako je već bilo kasno.

Ali pjesnik, ako je i bio postojan u idealu o Italiji svagda, u svim događajima, u svim ratovima, u svim revolucijama, što ispuniše njegovo doba, ne propovijedaše uvijek slogu i mir. Ivan XXII. i Filip Franceski pomažu svojim auktoritetom i oružjem avanturistu Ivana Češkog; a Petrarka, koji također življaše na Dvoru avinjonskom, šalje domovini opomenu, koja kasnije u karmanjolskom horu bijaše samo jedan istorijski spo- menik. Ko se ne sjeća one pjesme rimskom senatoru, gdje pjesnik omotava ruke u kose Italije, pa ih tako tragički niže pred uspomenom stare veličine i sadašnje mizerije? Ko se ne sjeća one pjesme upućene gospodi, što ratovahu oko Parme u godini 1344., pjesme jadovite i silne, gdje mržnja prama stran- cima u Italiji nade tako žestoka oduška, a ljubav prama ota- džbini tako nježna izraza, pjesme, koja s jedne strane zove građane, da se grle, a s druge, da ubijaju? A kada je Cola da Rienzo svojim tribunskim skiptrom sabirao oko sebe u Campidogliu glasnike iz svih gradova talijanskih, Petrarka zaista pomisli, da se njegova vajakadašnja želja primiće ispu- njenju. I ostavi Dvor i Avinjon i zaboravi ljubav i postade nezahvalan Colonama: ne gledaše, ne mišljaše više ni na što nego samo na Italiju i Rim; on, koji je prije tri godine zazi- vao: mir, mir, mir, stade da proglašuje zator i rat: zator bun- tovničkom feudalizmu a rat građanskom ratu. „Kad pomislim — piše on Coli pred 1347. godinu — na onaj žalosni ali sveti razgovor, što smo ga prekjučer vodili na vratima one stare crkve, čini mi se, da sam čuo proročanstvo, da sam čuo Boga a ne čovjeka. Tako si božanski oplakivao sadašnje stanje, pad i ruševinu republike, tako si duboko stavio prst svog govori- ništva u naše rane, da, kad mi se god povrati u uši zvuk onih tvojih riječi, svagda mi naraste bol u duši, blaga mi sjeta oblije lice, a sree, koje je gorjelo dok si ti govorio, sada, kad

misli, sjeća se svega i predviđa sve, razlijeva se u suze, ne već ženske nego čovječje, ali suze čovjeka, koji će svojom moći da se zgodnomu prilikom zakani na nešto divno u slavu pravde i pravice. Pa i ako sam već otprije bio u mislima često s tobom, od onoga sam dana s tobom još češće, te čas očajavam, čas se nadam, čas opet, kolebajući se između nade i straha, govorim sam sebi: „O, da se to hoće ikada da ostvari! Da se hoće da ostvari još za mojih dana! Pa kad bih i ja mogao imati udjela u tako velikom preduzeću, u tolikoj slavi!“ Pa se okrenem rassetome Isusu i podviknem glasom žalosnim a očima suzama orošenim: „O dobri i preblagi Isuse, ustani, čemu spavaš? Pogledaj šta sve podnosimo i od koga! Pogledaj šta rade tvoji neprijatelji a pod grbom tvoga imena!“ — A na takove neprijatelje Isusove (vi već znate, koji su to), bjesnio je Francésko Petrarka tolikim bijesom, da reformatori XVI. vijeka mišljahu čak da ga mogu ubrojiti među svoje preteče. Ni ljubavi ni zastrašivanja, ni štovanja ga ne savladaše. Pjesnik mira postaje gnjevan baš pred očima rimskog Dvora; pjesnik sramežljive ljubavi odbacuje svaki stid u opisanju sramotnih djela dostojanstvenika. U poslanicama bez natpisa njegov latinski stil osnažuje se novom moći, izražavanja mu plamte grozničavom sumpornom svjetlošću, pakleni ognjevi bukne ližući prljave slike a sotona (ovo je jedini put što ga pjesnik spominje) predsjedava i upravlja.

(nastaviće se)

HO CAPIO! (Razumio sam!)

≡ Lakrdija u tri čina ≡

napisao Ljubo Bilić (3. Г.)

Čin III.

Pojava I.

Aleluja i Nane.

Aleluja. (Kuca na vrata šer Stefana).

Nane. Ko je? (ide da otvori vrata).

Alel. Ah! da mi ti je odgovorit s jednim kacotom (pest) u joči, volil bi nego mesa jist.

Nane. Oh! Ča ćete, ča von je: ol ste opjanili?

Alel. Jeson ti ruog éacín!

Nane. Papa! Papa! Ovo se je vrotil kumpor Antonj i pari da je pjon.

Alel. Zov mi ga, zov, za tuo som i duoša, ukazaću nim jo jeson pjon.

Pojava II.

Isti i šjor Stefano.

S. Stef. Ke nova kumpore Antonju?

Alel. Che nova?... Još imote obraza pitat me che nova! A ča se ne spominjete, ča ste mi rekli ojutros? Onako se ne more uvrilit u poštene jude.

S. Stef. Ča, ča, ča divjote? Ča son vom reka, do som vom do ča ste pitali i učinil som vom jubov, a drugo ništa.

Alel. Ča ée meni vaša jubov! Ovo vaše pineze! Volil bi imat kugu nose nego vaših pinez (baca mu na sto banke).

S. Stef. (krsteći se) Patris et Filii!!!! kojega vroga imote, govorte!

Alel. Ni mom jo vroga, hvala Bogu; jo nimom š njim posla, kako ga je vaša fameja imala! O mislite vi da jo neznom

kako je vaš did do proždrit jovlu éer, kad je nošo blogo na Slavač u gomilu, kako je meni provjo, meštar Zaneto i kako zno vas Paiz?

S. Stef. Figurazza!¹ Ti ćeš doć mene inšolentat² u moju kuću za na³ misto mi zafolit! Udija vonka, ako ne da ću ti dvi noge u . . . . . da nećeš znat di se nahodiš.

Alel. A zoć vi meni poštenome čoviku reć da som: ho capio? A znote ča ću Vom reć: Vi ste „ho capio“; Vaš ćaća je bil „ho capio“; vas nuono je bil „ho capio“ i sva vaša rodbina je bila „ho capio“ a ne jo, hvala Bogu i divici Mariji, ni moja fameja, nego pošteni judi, znoni i poznoni i ako siromasi!!!

S. Stef. (Ne može da se uzdrži od smijeha i kaže Nanu). Poj zov ovamo ono meštra Zanetota nek udija dojde momenat. Biće mu ona hudoba stavila u glove ove ludarije ovome divjoku. (Nane ide pospješno).

Alel. Imote se prov još rugat! A ča bi ste sadoja kontraštali,³ da mi niste rekli da som „ho capio?“

Ne spominjete se da je ovo bila parva rič, ča ste progovorili, kad vom je reka sin, da vos jo išćem? Još bi ste imali kuraja⁴ reć da ni istina, ma jo ni som „hvala Bogu“ još gluh, ne.

S. Stef. Poj vrože s vrogom, ni zla nidnega u ovoj riči, nego si ti ignoranat⁵ i ne znoš. Ova rič hoće reć;⁶ razumil som.

Alel. Razumi som i jo, razumil! Ah! gledojte kako bi se oni itili izvadit, kojom furbarijom.⁷ Da mi ni ojutros špjego sve ovo meštar Zaneto u butigi i uon se intendi u latinski jzazik, sasvim da je marangun⁸ i da ni puno študijo.⁹ Ah! bogme vidilo se kako je ono uon učini žvelto¹⁰ one konte,¹¹ latinski . . . . . A pripozito¹² kad smo u ovemu! Vi meni reć, da mi nestavite na onu 35 fiorinih nego jednu molu stvor dobitka; a meštar Zaneto mi je stavi prid oči i prikazol da je tuote četiri fiorina i dvodeset šuoldih na godišće: a to lipo dohodi dvonaste po stuo. Kako vos ni duša zabolila vazjet toliko jednomu siromahu kako meni, na provu viru. Jo som se stavil u vaše

¹ svinjо ² vrijedat ³ prepirali se sa mnom ⁴ srca ⁵ neznalica ⁶ znači ⁷ lukavstvom ⁸ drvodjelja ⁹ učio ¹⁰ brzo ¹¹ račune ¹² glede ovoga.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

ruke, a vi meni ovo opraviti i ovako, na ovi noćin, me mal-tratat¹....

S. Stef. Bože moj hajde ti imat posla s ovom jentajom. Ma divjok i gore, vajo da ti rečem!

Alel. Kad ste rekli ono, morete i to, morete.....

S. Stef. Kako to izahodi dvonaste po sto?

Alel. Pitojte meštra Zaneta, pok će te vidit kako to izahodi; uon mi je prikazo, da se ni moglo boje.

S. Stef. Ča će meni meštar Zaneto i meštar divjok. Ako nis po sve šupje glove; slušoj ovode beštjo. Reko son ti, da ćeš mi dat po šolda na fiorin na misec: ovo ovode korta i svidoći (kaže pismo na stolu) a po šolda na fiorin na misec, to čini šest šoldih na godišće; dakle za dvo fiorina, dvonaste šoldih za tri, osamnaste; za četiri fiorina dvodeset i četiri šoldih; za pet: trideset šoldih; dakle za deset fiorinih, šedeset šoldih dobitka na godišće; za dvodeset fiorinih; fiorin i dvodeset šoldih; za trideset fiorinih, fiorin i osandeset šoldih a ovamo za pet fiorinih ča je do tristipet: trideset šoldih i to je u sve dvo fiorina i deset šoldih. Gre dobro? jesu ovo konti čori?² Di je ovode dvonaste po sto? ni, inveze³ šest po sto? A u današnji don, di bi ti nošal pinez za šest po sto? Ne bis ni u brata tvoga (Ulazi meštar Zaneto čini se svemu nevješt). Oh! Propjo vos je Bog dovel ovode meštre Zaneto moj!!!

Pojava III.

Meštar Zaneto i isti.

M. Zan. (Ne čineći se vješt riječima njemu upravljenim). Evome ovode Sjur Stefan. Ča zapovidote ča ste tako alteroni.⁴

S. Stef. Ča si lud, ča si stavil u glove ovome čoviku, ovoj pasjoj viri omalo da ga nisam bocil niz škale. Ti s tvojim ludarijama činiš svaki don škondolih a misliš činit prodece.

M. Zan. (gledajući ga začuden). A jo jošće neznom ča će te stim reć.

S. Stef. Drogi moj, ne ćeš meni dovat rog za sviću nisom dite, rodil sam se pri tebe, rodil.

¹ zlostavit ² čisti ³ naprotiv ⁴ ljutit ⁵ junaštvo.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

M. Zan. Eh! ma no¹ potloga!² to von je tako. Spje-
goj te se.

Alel. Ah! Oni bi itili svakim imot prov, vidite; ma su
nošli ovega puta ko ée nim prisié jazik.

S. Stef. Čamu niš rekal da „ho Capio“ hoće reć lupež,
da sam mu vazel dvonaste po sto i toliko drugih stvorih éa
mi je ovode ovi divjok već smantol, njega kumatim, jer je
injoranat od tebe se éudim di ne promišljoš éa govoriš i éa
éiniš.

M. Zan. Jo? Jo???? Éudim se jo od Vos éa ste éovik
od pripozita. (Podižući glas ljutito).

Alel. Sujte još i gore, meštre Zaneto i meritaju;³ kad
oni nemaju rigvorda od drugoga nimo imat ni drugi od njih.

M. Zan. (jedovito Alehiji): Éa son ti jo reko suhi, éorni
Varbanjin kontra⁴ njima? Kad si ti s nami govoril? Skin mi-
sliš ti imat posla? Éa si ti doša mene ovode omrazit s poštenim
éovikom? Da nison u tuju kuću, dobiti jo éetiri u rebra da se
ne biš otole makal, prosasko rilo!

Alel. Oh! vrože vrozji! Éa von je meštre Zaneto, éa ste
izošli vonka svisti? Éa? ni son bil ojitros u Vos u butigu?
Éa nison vom provjol od moje kažote? A ni ste mi Vi kozali i
špjegali éa ée reć „ho capijo?“ A ni stemi učinili konat uonon-
dikoja na onu dašéicu koliko nim imo ploéat dobitka na godišée
ovamo njima? Ni ste mi provjali od njihove éerje i toliko dru-
gih stvorih?

(Svršíe se).

¹ ali ne ² bora mi ³ zaslužuju ⁴ protiv.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОЦЈЕНЕ I PRIKAZI.

V. Bogišić et C. Jireček, *Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272.* (Sumptibus Academiae scientiarum et artium Slavorum Meriodionalium). Zagrabiae, MCMIV.

piše Dr. Karel Kadlec. Prag.

Bilježimo za sada samo u kratko publikaciju, koja pripada zaista naj znamenitijem pojavama u struci pravne povijesti kod Slavena u posljednjim godinama. Spojiše se dva prvaka slaviste i izdaše zbirku dubrovačkih zakona od god. 1272., a to tako savršenim načinom, da nije uopće moguće poželjeti boljeg izdanja. „Knjiga statuta“, t. j. dubrovačkih zakonskih pretpisa, objelodanjena je ovdje na temelju dviju glavnih recenzija, uz neznatne promjene u riječima daljnjih triju recenzija, al manje znatnih. Iza teksta zakonika, koji obuhvaća samo polovinu cijele knjige, dolazi opsežan, vrlo znatan *appendix* (dodatak), koji je za pravo ključ teško razumljivomu dubrovačkom zakoniku. Taj je *appendix* — izim nekoliko stranica — dijelom rad slavnoga dubrovačkoga pravnika XVI. stoljeća Fr. Gundulića (de Gondola), a dijelom samih izdavača. Sadrži nekoliko komada. Na prvom su mjestu (str. 232-248) *Tabulae rubricarum singulis statutorum libris praemissae*, t. j. napisi pojedinih kapitula zakonika, onda *Adnotationes marginales*, opaske na okrajcima triju kodeksa (str. 249-251), koje upućuju čitatelje na pojedine kapitule zakonika od god. 1272., a i drugih zakonskih zbiraka dubrovačkih, koje ćemo kasnije spomenuti, ili označuju, da je bio stanovit zakonski pretpis promijenjen, odnosno ukinut. Oba prva komada *Appendixa* potiču jošte iz doba pred Gundulićem. Naj kasnija recenzija zakonika — izdavači je nazvaše E — bila je uređena Gundulićem u XVI. stoljeću i jest mnogo savršenja od spomenutih *Tabulae rubricarum* i *Adnotationes marginales*. Gundulić je naime napisao k svim kapitulama stručna kratko stilizovana *summaria* i sijaset *scholia* i pripojio izvrsne indekse (osim toga je recenzovao i sam tekst, a kapitule razdijelio na paragrafe). Ovi Gundulićevi komadi opsižu u knjizi (str. 251-421). U sumarijima pruža Gundulić s nekoliko malo riječi kratak sadržaj svake kapitule zakonika prema pojedinim paragrafima. Pošto uvijek ne uporavljuje za-

konskih termina, već se vlastitim riječima izjavljuje, zato je njegov sumarij na nekim mjestima od velike vrijednosti kao tumač nepoznatih termina zakona, a dakako i za tumačenje mnogih riječi, koje nijesu sasvim jasno stilizovane. Indeks je abecedno sastavljen u obliku rječnika i olakšava traženje u zakonu, a imade jošte novi indeks, sadržaj svih gesala, koja su u glavnom indeksu. U taj glavni indeks umetnuta je pod slovom P. *Praxis judiciaria*, traktat o dubrovačkom sudbenom postupku, koji imade 21 titul u (str. 384-389). Svoje marginalne opaske (str. 409-421) nazivlje Gundulić, u indeksu i u samim opaskama, *apostillama*. U jednima upućuje k drugim pretpisima ne samo Knjige zakona, nego i k ostalim zakonskim zbirkama dubrovačkim, gdje se stanoviti pravni pretpisi i instituti ruše, mijenjaju, dopunjuju, potvrđuju, ili gdje se zakoni među sobom ne slažu, u drugima pruža tumačenje zastarjelih riječi već u XVI. stoljeću i institucije u ono doba nedovoljno poznate. Iza Gundulićevih apostila dolazi *Index nominum et verborum novus*, koji su napisali izdavači (str. 421-459). To je naj znamenitiji dio čitavoga *Appendixa*, u kojemu se tumače tehnički termini zakonika i taj je dio tako potrebit, da bez njega ne možeš upotrebljavati dubrovačkoga zakona. Njegov tekst imade sijaset nepoznatih termina tako, da bi mnoga mjesta bila nerazumljiva bez strukovnjačkoga tumačenja. Uz riječi sredovječne latinštine danas malo komu poznate, pojavljuju se tamo i sredovječne grčke riječi kao entega (έντήκη), aptagi (ἐπιταξιτά), pivati, (ἐπιβάται), perchivium (πρωίτζ), pitropi (πιτροποι) i dr. Tamo i amo imade i slovenskih riječi, od kojih su neke dosta nakažene, kao patacum (potok), lidigna (ledina) i dr.

Od velike su vrijednosti i Prologomena t. j. opširni znanstveni uvod (str. V.-LX.), u kojem izdavači raspravljaju o Knjizi zakona dubrovačkih i upoznavaju nas s drugim dubrovačkim pravnim zbirkama, iznašaju pregled literature i izvorâ dubrovačkoga prava i poglavito se bave rukopisima, na čijem su temelju priredili svoju publikaciju. Donašamo kratak sadržaj prologomena.

Preko jedanaest vijekova trajala je dubrovačka republika, ali Knjiga statuta od god. 1272. jest jedini sustavno uređeni zakonik. Taj je kodex bio napisan na temelju starih dubrovačkih zakona (statuta). Pravila, međusobno oprečna, bila su uređena, suviše stvari bile su ispuštene, nedostaci popunjeni, a tamna mjesta razjašnjena. *Liber statutorum civitatis Ragusii* jest kodex sveopćeg značaja. Sadrži staro građansko pravo, kazneno, pomorsko i mnoge ustanove javne uprave. Starije zakone prije god. 1272. spominju izdavači na str. VI. prologomena i objelodanjuju svekolike njima poznate na str. LXI.

do LXIX. Baš je čudnovato, da zakoni izdavani poslije g. 1272. nijesu više bili u jednu sustavnu cjelinu uređeni i što time nije imala dubrovačka republika za preko pô tisuće godina zakonik u pravom smislu riječi. Zakonske su zbirke iz kasnijeg doba (poslije god. 1272.) uređene samo kronološki. To su one tri knjige zakona, koje su opisane već u starijem Bogišićevu radu: Pisani zakoni na slovenskom jugu (Zagreb, 1872. str. 106 i slijed.):

1. *Liber reformationum*, uređena god. 1335. Prvi sastav ove knjige bio je sankcionovan god. 1306. Dodaci idu sve do god. 1410.

2. *Liber Viridis*, zbirka zakona od god. 1358. do god. 1460.

3. *Liber Croceus* počinje god. 1460. i premašuje polovinu XVI. stolj.; u nekim kodeksima dopire do pol. XVII. vijeka, a u jednom primjerku do god. 1806., dakle do pada dubrovačke republike.

Dalje nabrajaju izdavači pravne zbirke, koje sadržavaju samo posebna pravila neke struke, a koje su bile napisane na temelju spomenute četiri glavne knjige dubrovačkih zakona. One donášaju uprav izvatke iz tih knjiga. To je poglavito knjiga pod imenom *Criminalium* (bez dvojbe skraćeno u mjesto *Liber legum criminalium*), kaznene ustanove iz svih četiri spomenutih zakonskih zbiraka. (Pisano talijanski). Dalje spadaju ovamo *Statuta Stagni*, zbornik ustanova, koja su se ticala uprave dubrovačkoga kneza u Stonu i na Stonskom Ratu. Sadrži izvatke ne samo iz zakonskih prepisa, nego također iz uputa (*commissiones*), koje su bile davane stonskim knezovima pri nastupanju njihove službe. Ova je zbirka započela god. 1335., a zakoni njezini, u koliko su datovani, potiču od god. 1350.-1406. Inih rukopisnih knjiga s izvacima iz tih četiri temeljnih zakonskih zbiraka, izdavači ne spominju.

Na str. VIII. prologomena nabrajaju izdavači dubrovačke pravne zbirke, koje sadržavaju specijalno gradivo, ali koje nijesu pukom izradbom spomenutih već zakona. To su: a) *Capitulare parvae curiae* iz doba prije god. 1272., koji se spominje u *Liber statutorum* u knj. VIII. kap. 3., a ipak je izgubljen; b) *Liber statutorum doane* iz god. 1277.; c) *Capitolare della dogana grande* iz god. 1413. s dodacima do god. 1674.; d) *Regolamenti della dogana grande per la navigazione nazionale*, tisk. u Dubrovniku g. 1794. i 1815. (novo izdanje od Geleicha).

U oblasti dubrovačke republike imali su svoje vlastite zakone otoci Lastovo i Mljet. I ove spominju izdavači.

Pravo dubrovačko nalazi se dalje u knjigama dubrovačkih vijeća: maloga vijeća, vijeća umoljenih (*consilium rogatorum*,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

srav. mletačko consiglio dei pregati, senat) i velikoga vijeća, u kojima je popisano djelovanje tih vijeća. „*Libri de consiliis et reformationibus*“ počinju god. 1301., a svršavaju padom dubrovačke republike god. 1806. Za ovog petstogodišnjeg doba broje se 430 svezaka (sahranjenih u gradskom arhivu) osim *Libri commissionum* (Lettere e Commissioni) iz godina 1358. i slijed. i drugih knjiga. Knjige vijeća iz god. 1301.-1379. izdala je Jugosl. Akademija u Monum. Ragus., sv. I.-V. Na str. IX. i X. spominju se tri zbirke *sudbenih riješenja* dubrovačkih, koje imade Bogišić u svojoj knjižnici. Znatno vrelo za poznavanje dubrovačkoga prava jesu privatne pravne knjige, koje sve rade o sudbenom postupku. To je spomenuta već Gundulićeva *Praxis judiciaria*, dalje slično djelo Šimuna Beneše, *Praxis curiae ad formam legum et consuetudinum reipubl. Ragus.*, dalje Nikole Bunića; (de Bona) *Praxis judiciaria*, a konačno Marina Tudisi, *Praxis juridico-civilis fori Ragusini* (str. X. i XI.).

Neka od spomenutih dubrovačkih pravnih vrela bila su izdana štampom. Čudnovato je, da su se sve četiri glavne zbirke zakona — počinjući Knjigom zakona od god. 1272. — nahodile jedino u rukopisima i nijesu bile štampane. Izdavači naslućuju (str. XII.), da te zbirke hotimice nijesu bile štampane, već tajno čuvane. — Prva kapitula prologomena svršava bibliografskim podacima o literaturi i izdanjima vrela dubrovačkoga prava (str. XIII. i XIV.).

Druga se kapitula bavi formalnom stranom Knjige zakona. *Liber statutorum* bi potvrđen god. 1272. i malim i velikim vijećem, a onda tek odobren u skupštini čitave općine (*in concione, in arengo populi*) i proglašen dubrovačkim knezom Markom Justinianom (*Giustiniani*) iz Mletaka. Razdijeljen je na osam knjiga, premda se čitava zbirka zove *Liber*. U prvoj se knjizi govori o javnim uredbama dubrovačke republike, o platama činovništva, odnosno o daćama pučanstva činovnicima i o nekim pravima crkvenim, nadbiskupskim, kleričkim i redovničkim. U drugoj su knjizi formule prisege svih činovnika počinjući od kneza pa sve do naj nižih službenika i prisega puka mletačkomu duždu i dubrovačkomu knezu. Knjiga treća bavi se sudbenim postupkom. Na kraju ove knjige imade postanova o sudbenim sastancima Dubrovčana sa susjedima, koji se sastanci zovu lat. stanicum (od riječi stanak, u mjesto sastanak), o kojima je Bogišić napisao posebnu raspravu već god. 1877. Knjiga IV. i V. rade o građanskom pravu. U četvrtoj knjizi uređeno je obiteljsko pravo i ženidbeno-imovinsko. Ova knjiga imade vrlo mnogo potanjih ustanova, osobito o prćiji. Peta se knjiga bavi raznim pitanjima: svojinom nepo-

kretnog imanja, prodajom nekretnina, služnostima, (servitutima) i drugim stvarima. Šesta knjiga sadrži kazneno pravo, a sedma pomorsko. U osmoj knjizi — naj većoj — govori se o raznim pitanjima. Ona je nekako dopuna prethodnih knjiga. Jedino prednji dio osme knjige sustavno je ureden, a inače su sastavljene kapitule prema poretku vremena sve do god. 1358., kad je posljednji knez mletački otišao iz Dubrovnika.

Kod razdjeljivanja gradiva, nijesu se sastavljači Knjige zakona obazirali niti na Institucije, niti na Pandekta, niti na druge poznate pravne zbirke, već su razdjelili zakonik po svoju, na osam knjiga, a knjige opet na veći ili manji broj poglavlja. Daljnje razdjeljenje poglavlja na paragrafe (ili „numere“) potiče, kako je već rečeno, od Fr. Gundulića.

Pojedina poglavlja pisana su govornjivim slogom, u kojemu se riječi ne štede. Često se tumači uzrok zakonske ustanove doista uz vrlo mnogo riječi, al su baš ova tumačenja od velike cijene za pravničkoga povjesničara. Neka poglavlja imaju 2-2¹/₂ stranice, a druga opet samo jedan ili dva retka.

Pitanje je: ko je napisao *Liber statutorum*? Jamačno, to nije bio knez, koji je taj zakonik proglasio. Jer knezovi su bili u Dubrovnik pošiljani duždem samo na dvije godine, a za to kratko vrijeme nijesu se mogli upoznati s dubrovačkim pravom tako, da bi mogli rastrkane njegove ustanove sakupiti, te ih zakonodavno kritički urediti. Bio je dakle *Liber statutorum* sastavljen domaćim pravnicima, naj prije sucima. Ni njihova imena, ni štogod bliže o njihovom radu nije poznato. Znamo jedino, da je dubrovački zakonik bio napisan god. 1272. za knezovanja Marka *Justiniana*, koji je poticao iz poznate mletačke porodice, nosio je pridjevak *Orso*, i bio dvaput dubrovačkim knezom, u god. 1270.-72., a onda 1276.-78. Izdavači spominju neke podatke iz njegova života (str. XVIII. i XIX.).

Treće poglavlje prologomena bavi se nutarnjom stranom kodeksa. Redaktori zakonika sabrali su pravne norme, koje su već postojale, uredili ih, dopunili, a neke ispustili ili promijenili. No njihova namjera nije bila da sastave zakonik isključene potpunosti, uz koji ne bi vrijedila druga pravna vrela. Ostalo je jošte mnogo pravnih običaja nekodifikovanih, na koje se kodeks izrijekom pozivlje.

Izdavači su istakli pitanje: otkuda potiču pojedine ustanove dubrovačkoga prava, a djelomice na to pitanje i odgovaraju. Nema dvojbe, kažu, da su neke ustanove dubrovačkoga prava tudinskoga porekla, ali su se ovi elementi, primljeni naj većim dijelom još prije god. 1272., srasli već sa starijim zakonima, nego li je *Liber statutorum*. Premda je Dubrovnik ze-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

mljište, na kojem se uvijek gojilo rimsko pravo, ipak je u Knjizi zakona, prema riječima izdavača, vrlo malo ispisano iz „*Corpus juris civilis*“. Što je bilo recipovano, to je promijenjeno ili skraćeno. Na str. XX. imade za to potvrde.

Što se tiče kanoničkoga prava, spominju izdavači (str. XX.): *Etsi in ordine litium instituendarum quaedam sine dubis accepta sunt ex jure canonico, tamen legem quandam ex hoc fonte in Librum statutorum ad literam translata non animadvertimus*. I dubrovački povjesničari tvrde da u Dubrovniku ni rimsko ni crkveno pravo nije imalo ni dopunbene (uzgredne) vrijednosti. Knjiga se statuta upravo opire nekim povlasticama crkve i njenim težnjama na proširenje vlasti.

Pitanje je dalje: da li je i koliko je erpio *Liber statutorum* iz mletačkoga prava? Premda su dubrovački knezovi bili postavljeni od god. 1205. do god. 1358. mletačkim duždima, koji su pazili da u zakone ne dođe nešto, što bi bilo štetno po Mletke, mletačko pravo, kažu izdavači „*Ragusinis fontem juris parum suppeditavit*“ (str. XX.). Već svojim uređenjem razlikuju se mletačka statuta iz god. 1243. sasvim od dubrovačkih statuta iz god. 1272. (Ona imaju pet knjiga, proti osam dubrovačkih.) Moglo bi se pomisliti da je *Liber statutorum* erpao barem u VII. knjizi (pomorsko pravo) mnogo iz mletačkih statuta. Al i tu nije bilo mnogo primljeno. Usuprot tomu više je erpano iz bizatinskoga pomorskoga zakona (*νόμος ναυτικός*) iz VIII. stoljeća.

S Knjigom dubrovačkih statuta treba dalje uporediti neka mjesta statuta dalmatinskih općina, poglavito Kotóra i Korčule. Izdavači donošaju (str. XXI.) primjere. Statuti Lastova, Mljeta i Hvara erpali su iz Knjige dubr. zakonika od 1272. g.

Redaktori ovoga zakonika uzimali su neke ustanove iz običajnoga prava, ali kako je već spomenuto, uz pravne običaje u zakon primljene dopuštala se i primjena pravnih običaja, koji ostaše izvan statuta.

U četvrtom poglavlju prologomena govore izdavači o dodacima i promjenama Knjige zakona. Na dubrovačkom zakoniku činile su se promjene već treće godine poslije proglašenja, dakle od god. 1275. sve do god. 1408. Radi se ovdje o promjenama, koje su uvrštavane u zakonik. Kronološki pregled tih promjena i dodataka nalazi se na koncu publikacije (str. 459-463). Razlikujemo dvije vrste dodataka. Jedni potiču iz doba mletačkih knezova do god. 1358., drugi iz doba dubrovačkih knezova (latinski *rectores*), poslije god. 1358. Promjene, učinjene god. 1358. i kasnije su neznatne. Osnovan je naime god. 1358. pomenuti *Liber Viridis*.

Opširnija peta glava prologomena posvećena je Gunduliću i njegovim indeksima i scholijama. Tu su točni životopisni podaci o Gunduliću, a izlaže se i bogata njegova književna djelatnost (str. XXIX.-XXXV.).

Gundulićeva sumarija, indekse i apostile ka Knjizi zakona spomenuli smo već gore. Sličnim aparatom priredio je spomenuti slavni dubrovački pravnik i tri ostale glavne zbirke svoje domovine. I za *Liber Reformationum* napisao je sumarija i indekse, no marginalnih opazaka pridodao je veoma malo. Od Knjige statuta razlikuje se Gundulićeva recenzija Knjige reformacija time, što poglavlja nijesu razdijeljena na paragrafe. Pred indeksima izbrajaju se mletački knezovi, koji se u tim zakonima imenuju, kao i ukinute reformacije. I *Liber Viridis* i *Liber Croceus* imaju slične dodatke. U indeksu zbirke najposlije spomenute imade pod riječi **Consules** nov komentar o dubrovačkom sudbenom postupku, razdijeljen na 26 titula. Od Prakse sudbene u indeksu *Libri statutorum* razlikuje se time, što se pozivlje na tekstove svih zbiraka dubrovačkih zakona. Vrlo je znamenita titula toga komentara, u kojoj se govori o pristojnosti (nadležnosti) svjetovnih sudaca u rasprama, koje se tiču erkvenih dobara. Ovdje opisuje Gundulić svoje poslanstvo u Rim god. 1582.-83. u ime Dubrovačke republike. Iz toga, kao što i iz drugih opazaka, jasno je, da aparat *Libri Crocei* potiče takode od Fr. Gundulića. Isto tako je to sigurne o aparatu *Libri Viridis*, što se razabire iz posвете, koja je pred indeksom, te nosi potpis Gundulićev. Na str. XXXIX. i XL. naročito dokazuju izdavači, da i aparat (komentari, indeksi, opaske) *Libri statutorum* i *Libri reformationum* treba pripisati istomu F. Gunduliću.

Šesto poglavlje prologomena opisuje pet recenzija Knjige statuta, a imade tu i snimaka iz dvaju kodeksa. Iz sedmoga poglavlja (posljednjega) doznajemo, kako je došlo do izdanja Knjige statuta i upoznajemo se s potankostima izdanja.

Rado bismo govorili i o sadržaju pojedinih knjiga Dubrovačkoga zakona, ali to već prekoračuje međe ovog referata. To ćemo učiniti drugom prilikom.

Na svršetku izjavljujemo jedino želju da se svi slovenski pravni spomenici izdadu tako savršenim načinom kao što je izdan *Liber statutorum civitatis Ragusii*.

БИЉЕШКЕ — BILJEŠKE

Књижевност и Умјетност. - Književ. i Umjet.

Нова српска писменица. Професор Л. Зрнић (Београд. Држ. Штамп.) прештампава из „Просвјетног Гласника“ свој приједлог о новој српској писменици. Тај је приједлог многостручан, ма и да је садржан у краткој чланку од пет страница. Он тврди, да се слово и ријеч имају писати једним самим потезом, ако хоћемо да брзо пишемо; да велика слова имају бити једнака малим, да писмена и штампана слова имају бити једнака, и да се има писати исправно а не косо.

Први је дио његова приједлога, да се пише слово и ријеч једним потезом, посве разложит, надасве обзиром на садашњу српску писменицу, у којој има више слова, гдје то није могуће, како на пр. са *ѿ, ѿ* и др. У томе је руска писменица претекла нашу српску, јер се *ѿ* пише *п*, *ѿ* се пише *т* и ост. Зрнић је ово прво питање ријешио повољно предлагањем реформоване писмене азбуке. Али треба примјетити да слова *а, д, с, н, њ* није могуће једним потезом написати, ако се по једном дијелу потеза не прође два пута. Окром тога облик предложен за *б* није управ лијеп, а мало се осим положаја и величине трбуха разликује од слова *ј*.

Други дио приједлога; да велика слова буду једнака малим, дакако да би олакшао учење и раширио писменост у народу. То су наши стари пред неколико стотина година и чинили, кад су писали старом ћирилицом; али су

они и разликовали често велика слова од малих тим да су велика слова писали двоструким потезом. Једнакост би великих и малих слова олакшала учење, али би остало оно што је било у старој ћириловици, да се често не би знало, да ли је једно становито слово велико или мало; ну то је нузгредна ствар, јер нијесу ни сад сва велика слова различна од малих.

Трећи је приједлог, да писана и штампана слова буду једнака, или дајбуди слична, ако не истовјетна. Писац разложи овако: У српскоме језику има 30 гласова и слова, која као мала и велика чине 60 слова за писменицу, а 60 за штампу, то је 120 знакова, које треба научити, или 83, ако се одбију она слова, која су једнака или слична у штампи и у писму. Пошто од 30 слова, које он предлаже, 24 су једнака или слична штампаним, ученик, мјеште 83 знака, имао би их научити само 36. То је добро, само треба прије одлучити, да ли су њека слова, која он предлаже упорављива. Ну и сам писац увиђа да ипак писана и штампана слова не би била истовјетна, а не усуђује се, како је разложито, да предложи њихову истовјетност, те тако постаје сумњив број од 36 слова.

Посљедњи је дио његова приједлога, да се пише *усправно* писмо, а не *косо* и зато наводи познате разлоге: хигијенски, педагошки и практички. Ми ћемо ипак примјетити, да су разлози за усправно писмо добри у теорији а да у пракси потамњује њихова јасноћа.

У пракси се догађа, да већина људи, који су научили да пишу усправно, упадају у порок да пишу *криво косо* потезима косим с лијева на десно; то је обратно прама староме косоме писању, при којем се потези пишу косо с десна пут лијеве. Али ово искривљено *косоусправно* писање води за собом порок, да се слова потежу једно за другим, тако да, мјеште да буду једно поред другог, остају често једно под другим и да тако писмо може постати нечитљиво а ја нај мање ружно. При старом косом писању порок је писања слова испод слова искључен.

Да завршимо. Добра је идеја да се слова и ријеч пишу једним потезом; добри су мал не сви предложени облици, али при неким словима повраћање на исти потез није искључен. Остало чини ми се да нема знатне практичне вриједности.

А. Вучетић.

— *Песме Васе Живковића.* Овај се pjesник истиче међу pjesницима 40 тих година. Он је pjesник pjesама: „Радо иде Србин у војнике“, „Орао кликче“, „Ти плавиш зоро златна“, „Одби се витка грана“ и других. Милан Ђурчи издаје његове pjesме уз помагање кћере pjesникове, госпође Софије удове Ђурковића, која му је повјерила рукописе и писма очева. Професор Др. Јован Скерлић, одличан критичар, написаће критични чланак о pjesнику В. Живковићу и његовом доба. Госп. Тодор Ђлем. Стефановић од Вилова приложиће чланак о проти Васи као човјеку, Србину, пријатељу и свештенику по успоменама својим, свога дједа Тамбурића, поочима и свога оца побратима pjesникове и своје матере посестрима pjesникове. Иза pjesама доћи ће ноте за pjesме које се пјевају, а нарочито ће их спремити г. М. Тојаловић. Књигу ће издати г. С. Б. Цвијановић, књижар

у Београду. Цијена књиге не ће прећи 3 динава, али није још утврђена. Сто комада биће на засебној хартији уз круну више. Предбројба се пријављује код С. Б. Цвијановића Биоград. Кнез. Михајл. ул. 22 и код Браће Јовановића у Панчеву за Аустро-Угарску. Препоручујемо предбројбу на ову књигу.

— *Smrt majke Jugovića*, dramska pjesma u tri pjesvanja od Iva Vojnovića, izašla je nakladom dioničke tiskare u Zagrebu. Оprema je krasna. Knjiga nosi portret Vojnovićev a uz svako pjesvanje i originalnu sličicu, koju je izradio Iveković. Knjiga stoji 1 K 50 para i naručuje se knjižari Đ. Trpinca u Zagrebu. Knjiga će brzo biti rasprodana, jer je bila željno očekivana. Zato neka se pospješiti ko je želi dobiti.

— *Бранич* у бр. 6. садржи између осталих ствари чланак: Који говор (дијалекат) треба узети за основ српског или хрватског књижевног језика — источни, или јужни?

— *Дело* у својој свесци фебруара о. г. доноси између осталих ствари свршетак реферата од Гаврила Јовановића о дјелу Јована Скерлића: Омладина и Њена књижевност (1848-1871) и приказ о дјелу: Стјепан Митров Љубиша, утисци и успомене, које је написао заслужни књижевник Тодор Стефановић Виловски.

— *С. Књижевни Гласник* у свесци 16. марта о. г. између осталих радова доноси критику Др. Ј. Скерлића о студији Т. Остојића о Доситеју Обрадовићу у Хутову; затим наставак реферата Т. Р. Ђорђевића о двије румунске књиге о Румунима у Босни и Херцеговини.

— *Лейтџис Мјшице Српске* у II. свесци за 1907. доноси књижевну студију Јована Скерлића о Јанку Весели-

WWW.ONICIB.RS

новићу; pjesmu *Цозуа Кардучија*: На извору Клитумна, прев. *Бошка Деснице*.

† *Ladislav Eugen Petrović*, slikar, umro je u Beču 1. aprila o. g. Rodio se u istom gradu 25. januara 1839. Otac mu, Mitar Petrović, bješe vajar. Iza smrti očeve poče Ladislav učiti slikarstvo u bečkoj akademiji pod profesorima Steinfeldom i Zimmermannom. Njegova je struka bila pejzaža i arhitekturno slikanje na ulje i akvarel. Njegove austrougarske narodne nošnje bile su reprodukovane u bojama. Bio je za 25 godina umjetnički dopisnik franceske „L' Illustration“ i crtao je za „Illustrierte Zeitung“. Mnogo je radio za knjižnu trgovinu. Jedan njegov naert plakata za Jubilarnu izložbu u Beču 1888. bio je nagrađen. Tu je on bio izložio četiri velike slike na ulje o Beču, koje su sada grada Beča. Druge četiri velike slike o povodnji u Segedinu kupio je stranom grad Segedin, stranom cesar Franjo Josip I. U Künstlerhausu izložena je sada slika na ulje „Jesenski motiv“. Bio je ukopan u srijedu po podne 3. o. m. u Centralnom groblju u Beču.

† *Karl Gussow*, slikar, umro je 27. marta u Pasingu kod Münchena.

Наука. - Nauka.

Filosofija i pravne znanosti.

Mudre izreke. Ostrina zakonâ umnožava zločinstva. Montesquieu.

Ima zakonâ, ali ko ih primjenjuje. Dante.

Mnogi ljudi snaže tijelo vježbanjem, a ne brinu se da osnaže dušu krepošću. Diogenes.

† *Pobjedonoščev*. Prokurator sv. ruske sinode umro je 23. marta u Petrovru gradu. Rodio se 1827. u Moskvi,

gdje mu je otac bio profesor literature. Položi 1846. s odlikom konačni ispit u duhovnom seminaru u Moskvi; zatim je učio u carskoj školi prava u Petersburgu i postade tajnikom i velikim tajnikom u vladinom senatu u moskovskom okružju i u isto doba profesor građanskog prava u universitatu u Moskvi. Pozvat je 1860. u Petersburg da bude nastavnikom pravne znanosti djeci cara Aleksandra II. Pratio je 1863. velikog vojvodu nasljednika prijestolja na putovanje po Rusiji i napisao je o tom i knjigu. Postane 1868. ministrom i senatorom, a 1880. velikim prokuratorom sv. sinode. U ovom smještaju on je djelovao moćno ali nesebično na cijelu rusku politiku, počam od stupanja na prijestolje Aleksandra III., za carski apsolutizam i pravovjerje. Bio je ne samo znamenit državnik, nego i pravnik učenjak. Njegovo djelo o ruskom građanskom pravu, koja je prva potpuna radnja o ruskom pravu, neophodno je potrebito za svakog ruskog pravника. Izdao je i druga juridička djela i monografije i veliko mnoštvo pobožnih knjiga. Godine 1896. slavio je pedesetu obljetnicu državne službe. Na mlado ljeto 1904. dobio je naj viši ruski orden, orden sv. Andrije u briljantima. Bio je velik protivnik zapadne evropske kulture, parlamentarizma, porotnog suda i slobode štampe. Imenovan mu je za nasljednika u sinodi knjaz Obolenski.

† *Grof Lambsdorff* (Vladimir Nikolajevič), ruski ministar spoljašnjih posala, umro je 20. marta u San Remo u dobi od 62. godine. On bješe porijetlom prastarog vestfalskog (njemačkog) plemstva.

- *Dr. Petar J. Gudev* postao je iza umorstva Petkovičeva predsjednikom

bugarskog ministarstva. On se rodio 1863. u selu Gracu u Istočnoj Rumeliji. Bio je krojač, pak šegrt po dućanima u Slivnu. Kad je ondje podignuta gimnazija, dade se na gimnazijske nauke i svrši ih. Zatim postade pučkim učiteljem. Godine 1885. stupi u dačku legiju. Iza rata postade kancelistom u Ruščuku. Stupi 1887. u patriotsku ligu protiv ustanka. Iste godine pođe na universitatske nauke u Pariz i u Brüssel, gdje dobi državnoznanstveni doktorat, zatim preduze naučno putovanje u London i u Rim. Postade 1892. god. predstojnikom u ministarstvu građevina. Kao stambulovac bi 1894. g. otpušten od službe. U stranačkim vezama bio je pomirljiv. Taki je bio i kao poslanik, potpredsjednik i predsjednik sabora. Dobio je sada i lisnicu unutrašnjih posala.

— *Imenovanje.* Savjetnik, g. Mato Bojanić, bio je imenovan predsjednikom pokrajinskog sudišta u Dubrovniku.

† *Dr. Eduard Gregr*, vođa Mladočeha, umro je 1. aprila na svom dobru u Ctyrtoly. Rodio se 15. marta u Brzeshradu kod Kraljičina Graca (Königgrätz). Bio je liječnik. Učio je u Beču i u Pragu filozofiju i medicinu i habilitovao se 1859. god. kao privatni docent u praškoj universitatu. Bio je kratko vrijeme 1861. godine urednik prirodnoznanstvene revije „Živy“. Te godine osnova štampariju „Narodnih Listy“, te joj je do smrti bio dionik. Stvorio je mladočešku stranku, kojoj je bio na čelu od 1874. godine do njene konačne pobjede. Bio je žestok kao agitator i kao govornik. Protiv apstinenciji (ne polazenja sabora i vijeća) Staročeha napiše 1876. brošuru „Naša politika“ protiv ideje češkog državnog prava Riegera i Palackoga. Agitovao

je i za husitizam, te je 1881. god. pod vedrim nebom besjedio na bojištu Lipana slaveći Prokopa Velikoga. Ali je tako žestoko napao na plemstvo i na erkovnjake da su ga žandari odstranili s tribine. Pripadao je carevinskóm vijeću od 1883. godine, te za deset godina ostade vrlo moćan parlamentarac, kojega su svi pozorno slušali u vijeću. Strahovito zagrmí 20. marta 1889. u carevinskom vijeću besjedeći proti školskom prijedlogu kneza Lichtensteina, koji je prijedlog on držao natražnjačkim i škodljivim narodu češkomu. Godine 1894. napade u vijeću na Poljake a godine 1898. na Kaizla, ministra financija. Pred same dvije nedjelje stranka je slavila osamdesetu obljetnicu njegovog rođenja. Više je puta bio u neprilici radi svojih govora, a malo dana prije smrti besjedio je u češkom saboru da se obrani od ličnog napadaja, koji ga bješe uzurjao preko mjere. Živčano stanje pozli mu nenadno u jutro 1. aprila a po podne u jedan sahat ležeći na sofi preseli se u vječnost. Biće ukopan u mjestu gdje je umro, a sprovod će mu biti o troškovima praške općine. Mrtvo mu je tijelo imbalsamovao profesor Hlava. Žalovali su se sa klubom mladočeške stranke ministar predsjednik Beck i nekoliko drugih ministara.

† *Ernest v. Bergmann*, glasoviti njemački kirurg, umro je 25. marta u Wiesbadenu.

Liječništvo i higijena.

— *Rat protiv komaraca.* Komarci bijahu poplavili Staaten Island, ostrvo blizu New-Yorka. Doktor Alvah Doty, u higijenskoj službi gradske luke, bio je s njima boj na istrijebljenje za pet godina. I uspio je, tako da se računa da će ove godine biti istrijebljen sasvim ovaj insekat. Dokazalo se, da se

ovaj komarac koji je *culex sollicitans* povlači u slane baruštine, nese svoja jaja na zemlju i ostavlja ih da ih voda morskā oplodi kad ih pokrije. Obaznalo se stoga da treba spriječiti leženje ovih jaja osušenjem baruština. Ova je radnja teška i spora, jer se ima djelovati na znamenitu prostoru. Ima mjesta zaraženih na metar dubine koja se nalaze na sto metara daljino. Radnje prosušenja stale su do sada oko 90.000 franaka, ali se nema žaliti trošak, ako se pomisli na štetu ovog biča. Doktor Doty nalazi zato svuda polpore. U državi New. Jersey doctor John Smith u higijenskoj službi ponudio je u ime vlasti 350.000 dolara za isti boj u ovom kraju. Doktor Doty je uvjeren da, kad bi sve države američanske na atlantskom primorju išle za ovim primjerom, ne bi komarci do skora opstojali nego u pričama prošlosti.

Historijske znanosti.

— *Dva poljička pečata.* U svećenika Anta Kružičevića u Zvečanju, selu prijašnje poljičke republike, vidio sam osamdesetih godina prošloga vijeka dva pečata i uzeo sam otisak od njih. Jedan je pečat same poljičke republike, drugi je porodice Kružića ili Kružičevića, koja je bila jedna od plemićkih porodica u Poljicima.

Pečat republike nosi u polju sv. Georgija na konju obrnutu put istoka, gdje kopljem ubija u žvalo krilatog zmaja obrnuta put istoka, ali glavom okrenutom put Sv. Georgija. Zmaj je repom ovio zadnje konjske noge. Sv. Georgije gleda put pročelja. Ovo polje okruženo je nizom bisera između dvije crte. Naokolo je legenda:

SIGILLVM * COMVNITATIS * POGGICIE * † *

Ona je tako smještena, da krst koji bi

imao biti poviše tjemena sv. Georgija ostaje mu (prama gledaocu) na lijevo od glave a poviše tjemena mu praznina, tik koje se nalazi desna tačka gore naznačena iza križa. Tačke su trokutne. Legenda je s dvora zatvorena ertom pa nizom bisera. Pečat je oblika elipse koja je osovljena na duljem premjeru. Manji premjer ima 43 mm a veći 50 mm. Slova legende nijesu fine izradbe i nejednake su veličine. U legendi ime Poljica upisano je pogriješno *Poggicie* mjesto *Poglicie*. Legenda znači: *Pečat republike* (komunitati) *Poljičke*.

Pečat porodice Kružića (Kružičevića) ima isti eliptički oblik kao i prijašnji. Vas je zatvoren dvostrukom ertom. Grb ima oblik vodoravni; dno čini oštri luk, ali lijeva stranica luka pri dnu je uvinuta put središta grba. U grbu je orao uzdignutih krila; noge su mu otvorene i čine mal ne pravi kut; pandže ne drže ništa. Ondje, gdje izlaze noge iz tijela, nalazi se na grbu s jedne i s druge strane po jedna zvijezda sa sedam ili osam zraka između dvije ili tri piknje; između glave i krila s jedne i s druge strane nalazi se isto po jedna zvijezda između dviju pikanja; po jedna piknja nalazi se i između repa i noga. Poviše grba je naslonjen *krug* a u njemu kao grančica sa dva ili tri kruga; na lijevo i desno od velikog kruga po jedna zvijezda. Poviše kruga je drugi orao jednak onome u grbu samo manji. Poviše ovog drugog orla kao dva polukruga koja su obješena o unutrašnju okolnu crtu cijelog pečata. Legenda oko grba od jednog do drugoga krila gornjeg orla glasi: C - KRVXICH - D - PROV - D - POGL - (C. Kruxich de provincia de Poljica). To znači: C. Kružić iz krajine (zemlje) Poljičke. Kružići na grbu označuju ga kao

parlante, to jest figurativno tumače ime porodice.

A. Vučetić.

Op. Prigodom stote obljetnice pada poljičke republike i uređenja nove općine ustupamo u „Srdu“ mjesto Poljičanima za njihovu prigodnu sarađnju. *Ured.*

— *Kruna sv. Stjepana podmetnuta.*

U pariskom „Žurnalu“ neki Žan de Bonfon bavi se krunom sv. Stjepana i dolazi do čudnog zaključka da je i kruna i papina bula o njoj podmetnuta. To je otkrivanje ispričano u novelističkoj formi, ma i da je prikazano tobože znanstveno-arheološki. Franceski naučnjak hoće da dokaže da bula ne može biti od pape Silvestra II. i da se svak ko jednom vidi tu krunu, može na prvi pogled osvjedočiti da ni jedan njen komad ne može biti rimskog porijetla, i da su mnogi komadi kasnije falsifikacije. — Kruna sv. Stjepana sastoji u istinu, kako je poznato, iz dvije krune, iz latinske, koju je Stjepan I. 1000. godine primio od Silvestra II. i vizantinske, koja je poklon grčkog cara Mihajla Duke vojvodi Geizi (1075). Nju čuvaju u budinskom kraljevskom dvoru osobiti krunski stražari. Dva zastavnika imadu naslov krunskog čuvara. Sada su to grof Bela Zečenji i Nj. Pr. baron Nikola Veselenji.

Geografija.

— *Kapetan Roald Amundsen*, norvežanin, vratio se sa svog dugog trogodišnjeg putovanja po sjeveropolarnim krajevima. Slavili su ga mjeseca februara o. g. u Parizu. Geografsko francesko društvo udijelilo mu je veliku zlatnu medalju. On je ganutljivom besjedom u Sorboni pripovijedao prostodušno o ovom svom putovanju. U Beču ga je Česar primio na saslušaj. Njegovo je putovanje odvojilo

prama sličnim drugim tim da u to tri godine nije ostavio broda i da nije izgubio ništa i nijednog druga osim jednoga. Preduze put malim brodom *Gjoea* od 47 tona i 22 m duljine. Vojaska mu sastojase iz poručnika *Hansen* i pet vrlih mornara i nikoga drugoga. To je bila dakle sva vojska. Dne 23. jula 1903. otiđe brodom iz Kristijanije put Groenlandije i počine na zapadnoj obali ovog ostrva u mjestu *Godhavnu*. Zatim se uputi sjevero uz Baffinov zaliv i kroz Lancastersko tijesno, te prođe kroz polarno ostrvlje sjeverne Amerike. Tu mu bješe posve teško; ali nađe utočišta u jednom zalivu kralja Vilelma Zemlje, gdje prezimi za 23 mjeseca! O Božiću 1903. godine termometar bilježaše 40° ispod ništice a dva mjeseca kasnije, 24 februara, — 62°. Spavalo se u sniježnim pećinama, a noć trajaše 6 mjeseca. Ne nadoše nikoga, nego šest Eskima. Ali pošto su bili blizu magnetičkog pola, učinili su mnoštvo opažanja, a okolne su krajeve tačno ispitali, nadasve zemlju Viktoriju. Dne 3. avgusta 1905. Doća mogaše nastaviti svoj put ploveći put zapada oko sjeverne obale sjeverne Amerike, — to se zove sjevero-zapadni prolazak, a put oko Azije i po putopisu Nordenskiöldovu zove se sjeveroistočni prolazak. Amundsen napokon dopre do Aljaške. Tu opet prezimi čekajući proljeće 1906. Napokon svrši prolazak dolaskom u *Nomè* na Aljaški na Beringovu tijesnu, gdje dovrši i polarno putovanje.

Ovaj je njegov put znamenit nadasve za opažanje oko magnetičnog pola i kao dokaz sjeverozapadnog prolaza.

— *Meteorološke dopisnice.* Njemačka državna uprava je mjeseca juna prošle godine razdijelila metereološke dopisni-

WWW.UNIBELRS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

се, које djeluju velikim uspjevanjem i čine znatnu uslugu znanosti. Dopisnice: ca ma se sada šalju odasvuda iz Njemačke na meteorološke urede, Berlina, Vratislave, Hamburga, Königsberga, Magdeburga Aix-la-Chapelle i ost. obaviještenja o svemu što ih zanima. Ove se dopisnice šalju bez troška i tako svak postaje besplatno saradnik na znanstvenom ispitivanju naučnjaka.

Нове књиге. - Нове књиге.

— *Књиге за Народ издаје Машица Српска* Св. 121: *Из књига старославних IV*. Велики жупан Властимир и ост. од *Штевана Сремца*. Нови Сад.

— *Тодор Стефановић Виловски* 1876-1906. У спомен тридесетогодишњега књижев. и публистичк. рада његова. Издао уред. „Бранкова Кола“ Срп. Карловци. 1906.

— *Исидор Сидејан Миширов Љубиша*. Утисци и Успомене. Ср. Карловци. 1906.

— *N. B. Gjonović*. Sutorina und die römischen Funde. Im Selbstverlage des Verfassers. 1906.

— *Istog*. Enumeratio auctorum, qui floraе dalmaticae studio operam dederunt. Mostar. Hrv. dion. tiskara. 1906.

— *Istog Sutorina*. Povjesničke crte. Mostar. Hrv. dion. tisk. 1906.

— *Ђ. Шпадијер*. Реферат о школама у Црној Гори. Цетиње. 1906.

— *Сидановић*. Византија и Срби. Књига II. (књиге Мат. Српс.). 1906.

— *К. Тончић* (ingenieur). *Dioklecijanova Palača* i положај нове *katedrale* у Spljetu. Split. Nar. Tisk. 1907.

— *Osveta*, izvorna pučka gluma u 4 čina s pjevanjem, *Angjelka Tomertina* p. učitelja u Vinkovcima dobiva se kod *pisca ili u vinkovačkih knjižara* за 1 K 20 p. Gluma vjerno crta slavonske narodne običaje u dramskom obliku.

— *Невен*, чика змајовин лист, излазити ће редовито сваког мјесеца осим два мјесеца ферија, јула и августа. Невен је намјењен омладини и стоји 4 кр. на год., односно 2 на $\frac{1}{2}$ год., а 1 на $\frac{1}{4}$ године. Првог априла изашао је 7. број. Новци се шаљу администрацији листа у Новом Саду. Рукописи на уредника К. Миловановића. Год. 1908. излазиће „Невен“ по граванској години.

— *Veliko Ćirilo-Methodski Koledar* за 1907. g. Stoji броширан 1 K 60 p., uvezan 2 K.

Разно. — Разно.

— *Стечај*. Одбор Задужбине Дра Љубомира Радивојевића расписао је стечај на ова дјела: I. *Сточно Лекарство*. Награда: *пет стотина динара*. II. *Буквар за самоуке*. Награда: *пет стотина динара*. Рукописи имаду се послати нај даље до 1. септембра 1907. године секретаријату задужбине у Београду — Браће Недића ул. 23. Пближе обавијести код уредника Срба,

— *Srpskim roditeljima i učiteljima*. Sad nastaju blaži, topliji, за putovanje zgodniji dani; zato *Srpski Roditelji*, (staratelji), који желе да upute svoje valjane dake — od 12 do 15 godina, — на izučavanje raznih, korisnih zanata, ostalih privrednih struka, stranih jezika i tako dalje, neka se prijave što prije kod svojih mjesnih učitelja, sveštenika, ili pismeno upravi „Društva Privrednik“ u Zagrebu, па će dobiti odmah sva daljna nužna uputstva. — Isto важи i за valjane zdrave Srpkinjice (makar i siromašne ili bez roditelja bile) које uprava Privrednika u srpske porodice sklanja i namješta — а preko Srpskih ženskih dobrotvornih zadruga.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

IV.

Споменици односно на Турке и Турску.

Писма ове збирке, која се односе на везе Дубровчана са земљама турскога царства, па била она царева турскијех, турскијех часника и другијех људи у турском царству, или писма Дубровчана управљена њима, страном разјашњују речене везе а страном треба да буду разјашњена од њих.

Нетом је Дубровник уговорио угарску заштиту године 1358, почне као слободна држава, која се без ичије запреке може побринути за свој опстанак и развитак, да тражи заштите и на другу страну у Турској. Турска се бујица приближавала Европи, а Дубровник је настојао да обезбиједи на европском истоку и на азијатскијем обалама своју трговину, поглавити услов материјалнога опстанка дубровачке државице, јер нити природни, нити индустријални производи нијесу могли подмиривати њене потребе; не остајаше него да трговином било копненом, било поморском настоји да надокнади ту несташицу производа и зараде.

Дубровчани дакле године 1358. уговорише угарску заштиту, а већ године 1359., кад турска сила бјеше продрла до Галипоља, понудише Оркану, или боље године 1365. цару Мурату 500 годишњијех дуката за слободу трговања на истоку, као што су у исто доба били уговорили исту слободу с некијем другијем владарима у Азији и Африци. Они обновише год. 1399. трговачки уговор с Бајазитом.

Кад се већ раширила турска сила по Балкану на свршетку XIV. вијека и XV., тада и Дубровчани настојаху да обезбједе своју трговину и слободу новијем уговорима с Турцима, и од године 1430. понављају се уговори више пута, те настаје чешће опћење и дописивање с турскијем царевима и властима за харач, слободу

WWW.UNI.NS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и трговину. О томе имамо 18 исправа у *Mikl. Mon. Serb.* Нај прије Мурат II. повељом од 6. децембра 1430. :

1) Забрани свакому да Дубровчанима чини коју штету (да нитко не смие . . . . да им коју штетѣ счини;)

2) Да им је слободно трговати свуда по Турској, а нарочито по Србији, Арбанији и Босни плаћајући закониту царину (да си чинѣ тргъ . . . кѣда сѣхоте . . . . с Срблехъ, с Арбанасехъ и с Боснѣ . . . . и да плакаю заповеднѣ царинѣ).

Исти Мурат II. дванаест година касније, т. ј. 1442. мјесеца фебруара прошири много пријашње повластице, али уз увјет да му Дубровчани пошаљу сваке године поклисара с даром од сребренијех посуда у вриједности од тисућу златнијех дуката (з даромъ с сѣдовехъ сръбрѣовехъ вредности . . . дукатъ златехъ). Дубровчани су ову повељу добили, кад још није сасвијем пропала Србија (1459.), кад још није био освојен Цариград (1453), кад Босна није била још турска (1463.) ни Херцеговина (1482.), те су овом повељом особите повластице могли уживати као право наслѣдства добара у Турској и право да Дубровчани суде Дубровчанима у Турској.

(наставиће се).

1.

Султан Мехмед признаје, да је примио од Дубровчана за годину, која иде, харач од 10.000 дуката млетачкијех златнијех. Бован 28 децембра 1476.

С двора : Serviano. Expeditoria de 1476 in 1477.

Љд великога господара и всемъ землямъ источниимъ и западниимъ царемъ цара и великога амирѣ, салтанъ Мехмедъ Бегъа, кнезѣ и властеломъ дубровчцемъ много здравие да прими племенство и ви по темъ ведомо да ви естѣ, како догноше ваши властеле и поклисари сѣ харачемъ законнемъ на порѣтѣ ц(а)рства ми Иковъ Ђвникъ и Паладинъ Дскаревикъ и донесоше десетѣ тисѣкъ дукатъ златехъ вѣнетчцехъ харача и предадоше сѣ хазнѣ царства ми, а за годинѣ, кога греде сѣ тисѣкю и четириста и седмьдесетѣ и седмю лето дв

први днь месеца ноємьврта. Пис. месеца декемьврта : К и Н.
днь 8 Бован8.

Оп. На врху је тура султанова а на дну на десно печат
црнилом.

2.

Цар турски очитује, да су му властела дубровачка Никулин
и Франческо, поклисари, донијели харач 17. бенара и 12. марта.

... мим сабгамъ п . . . . .
ном8 и властеломъ дубровачкимъ любак . . . и приатељство по
тель да ви е ведомо, како догвоше ваши почтени поклисари,
кнез Никблинъ и кнез Франчешко, и донесоше закони харач
квѣ је зна племенство ви, и предадоше месеца генара 3 дан
дванадесет тисѣкъ и двадесет и 4 дѣкатъ златѣ венеѣачке на
порти царства ми; опет паки догвоша више речени поклисари до
несоше четиреста и седамдесет и шестъ дѣкатъ златѣхъ венеѣачкехъ
марта (12) ѣ дан и предадоше царствѣ ми свегере дванадесет ме
сеца тисѣкъ и псат дѣкатъ златѣхъ венеѣачкехъ, квѣ прили царство
ми напѣно и постаки . . . 8 ризнице наше висоте; а племен
ствѣ ви дадохъ си хочатъ и варт царства да ви е вѣде 8
рѣкахъ, како после за оквѣ, да ви не вѣде некога сѣмна или
квѣ потворѣниѣ, таквѣ да зна племенство ви месеца марта
(27) ѣ дан 8 дреполю.

(наставиће се).